

บทที่ 3

ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง

“พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน”

นำเสนอการวิเคราะห์เนื้อหาที่สอนคตินิยมและแนวปฏิบัติ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่อยู่ในส่วนถัดจากเนื้อหาส่วนที่เป็นนิพพานสูตร โดยเนื้อหาที่นำมาวิเคราะห์นี้จะปรากฏในส่วนกลางจนถึงส่วนท้ายของวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ทั้ง 2 ฉบับ ที่ผู้ศึกษาได้ปริวรรตต้นฉบับกลอนสวด ซึ่งเป็นสมุดไทยขาว โดยไม่ชำระต้นฉบับ และถอดความโดยสังเขปเฉพาะบทที่ทำการวิเคราะห์

อนึ่ง เนื้อหาในส่วนต้นเรื่อง ซึ่งเป็นเนื้อความเกี่ยวกับนิพพานสูตร และการพรรณนาความโศกเศร้าของพุทธบริษัท ศาลานมัสการพระพุทธเจ้า บทละครเปิดเตล็ด และในส่วนท้ายเรื่องที่เป็นคำศัพท์ต่าง ๆ ผู้ศึกษาจะไม่นำมาวิเคราะห์ในการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษาวิจัยที่ระบุไว้ในบทที่ 1

กรอบความคิดที่นำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ปรับจากหลักธรรมนุญชีวิต 4 หมวด อ้างอิงจากหนังสือ “ธรรมนุญชีวิต” ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 183 พ.ศ. 2555

เหตุที่ผู้ศึกษาเลือกใช้หลักธรรมนุญชีวิตเป็นกรอบวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เนื่องจากด้วยทววรรณกรรมที่เลือกมาศึกษาในครั้งนี้ มีเนื้อหาคำสอนที่สอดคล้องกับหลักคำสอนที่ปรากฏในเนื้อหาของหลักธรรมนุญชีวิต ประการที่สอง เนื่องจากความแพร่หลายในเชิงจำนวนครั้งของการพิมพ์เผยแพร่ของหนังสือหลักธรรมนุญชีวิต โดยฉบับที่นำมาใช้อ้างอิงเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 183 แสดงออกถึงความต้องการของสังคมที่ยอมรับ และต้องการยึดถือปฏิบัติตามแนวคิดที่ปรากฏในหนังสือธรรมนุญชีวิต ซึ่งตามหลักทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทานกล่าวว่า “มนุษย์มีความคิดเรื่อง ตน-ตน อยู่เสมอ ดังนั้นหากตัวละครในเรื่องมีพฤติกรรมที่ขัดกับประเพณีวัฒนธรรมในถิ่นของตน ชาวบ้านจะรับเรื่องนั้นไม่ได้” (สิราพร รุติฐาน, 2523, หน้า ค) วรรณกรรมก็เช่นเดียวกันกับนิทาน ในแง่ที่หากวรรณกรรมฉบับนั้นยังมีบทบาทและการดำรงอยู่ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตซ้ำและเผยแพร่เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่า คนในสังคมไทยยอมรับแนวคิดในหนังสือหลักธรรมนุญชีวิตว่า เป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับประเพณีวัฒนธรรมในถิ่นของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนในการผลิตซ้ำของหลักธรรมนุญชีวิตก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า นอกจากแนวคิดในหนังสือหลัก

ธรรมานุชีวิตจะได้รับการยอมรับจากคนในสังคมในฐานะวรรณกรรมแล้ว คนในสังคมยังยึดหลักธรรมานุชีวิต เป็นกรอบความคิดในการอบรม และถ่ายทอดพฤติกรรมอันพึงปรารถนาในความคิดของตนแก่คนรุ่นหลัง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเลือกใช้หลักธรรมานุชีวิต เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้

หลักธรรมานุชีวิต 4 หมวด ที่นำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ประกอบด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 21)

หมวดที่ 1 คนกับสังคม

1.1 สมาชิกในหมู่อารยชน

1.1.1 มีสุจริต

1.1.2 ประพฤติตามอารยธรรม

1.1.3 มีศีล 5

1.2 คนมีคุณแก่ส่วนรวม

1.2.1 มีพรหมวิหาร

1.2.2 บำเพ็ญการสงเคราะห์

1.3 คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน

1.3.1 พึ่งตนเองได้

1.3.2 อยู่ร่วมกันในหมู่ด้วยดี

1.4 คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี

1.4.1 รู้หลักอธิปไตย

1.4.2 มีส่วนในการปกครอง

หมวดที่ 2 คนกับชีวิต

2.1 คนที่ประสบความสำเร็จ

2.1.1 หลักความเจริญ

2.1.2 หลักความสำเร็จ

2.2 คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ

2.2.1 รู้จักหาและรักษาสมบัติ

2.2.2 รู้จักจัดสรรทรัพย์

2.2.3 รู้จักใช้จ่ายใช้สอย

2.3 คนกับการครอบครัว

- 2.3.1 มีความสุขสปีประการ
- 2.3.2 เป็นชาวบ้านแบบฉบับ
- 2.3.3 กำกับชีวิตด้วยธรรมสี่
- 2.3.4 รับผิดชอบชีวิตที่เกี่ยวข้อง
- 2.3.5 ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี

2.4 คนไม่หลงโลกไม่พลาดพลั้ง

- 2.4.1 รู้ทันโลกธรรม
- 2.4.2 ไม่ประมาทในเรื่องของความตาย
- 2.4.3 ดำเนินถึงสุตตรแห่งชีวิต

หมวดที่ 3 คนกับคน

3.1 คนร่วมชีวิต คู่ครองที่ดี

- 3.1.1 คู่ศีลธรรมคู่ความดี
- 3.1.2 คู่ถูกหน้าที่ต่อกัน
- 3.1.3 คู่ครองที่เห็นใจซึ่งกันและกัน

3.2 คนรับผิดชอบตระกูล หัวหน้าครอบครัวที่ดี

- 3.2.1 รักษาตระกูลให้คงอยู่
- 3.2.2 ใส่ใจบุตรธิดา และทำหน้าที่ผู้มาก่อน

3.3 คนสืบตระกูล

- 3.3.1 เปิดประตูสู่ความก้าวหน้า
- 3.3.2 ปิดช่องที่เข้ามาของความเสื่อม
- 3.3.3 เชื่อมสายสัมพันธ์กับบุรพการี
- 3.3.4 มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา

3.4 คนที่จะคบหา หลักการคบมิตร

3.5 คนงาน-นายงาน (ลูกจ้าง-นายจ้าง)

- 3.5.1 นายจ้างพึงบำรุงคนใช้และคนงาน
- 3.5.2 คนรับใช้และคนงานมีน้ำใจช่วยเหลือนายจ้าง

หมวดที่ 4 คนกับมรรคา

4.1 คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา (ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม)

4.2 คนผู้เล่าเรียนศึกษา

4.3 คนใกล้ชิดศาสนา (อุบาสก อุบาสิกา)

4.4 คนสืบศาสนา (พระภิกษุสงฆ์)

4.5 คนถึงธรรม (ผู้หมดกิเลส)

อนึ่ง ในการวิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” โดยใช้หลักกรรมฐานชีวิต 4 หมวด ที่นำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์นี้ หากหัวข้อใดไม่ปรากฏในเนื้อหาวรรณกรรม ผู้ศึกษาจะตัดทอนหรือปรับเปลี่ยนและลดหัวข้อที่เป็นกรอบวิเคราะห์ ตามเนื้อหาที่ปรากฏจริงในเอกสารต้นฉบับเท่านั้น

ฉบับที่ 1

พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 1 หมายถึง เอกสารลำดับที่ 349 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่พระนิพพาน “บัญชีเอกสารโบราณ หมวดวรรณคดี หมู่กาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” เนื้อความในเอกสารประกอบด้วย

- 1.1 นิพพานสูตร (กลอนสวด)
- 1.2 แม่หม้ายสอนลูก สุภาษิต (กลอนสวด) พรรณนาความเป็นลูกผู้หญิง
- 1.3 สอนหนุ่มสาว สุภาษิต (กลอนสุภาษิต)
- 1.4 สวัสดิรักษา สุภาษิต (กลอนสุภาษิต)
- 1.5 บทละครเบ็ดเตล็ด (กลอนบทละคร)
- 1.6 ไปพระพุทธรบาท นิราศ (โคลงนิราศ)
- 1.7 คำศัพท์ต่าง ๆ

เล่มที่ 1 หมวดที่ 1 คนกับสังคม

ความเชื่อเกี่ยวกับคนและสังคม ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 แบ่งเป็น 3 หมวดย่อย คือ 1. สมาชิกในหมู่อารยชน 2. คนมีคุณแก่ส่วนรวม 3. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน อนึ่งในหัวข้อคนกับสังคมหมวดที่ 4 ที่ระบุไว้ในหลักกรรมฐานชีวิต คือ คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี วรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 ไม่ปรากฏเนื้อหาคำสอนในหมวดนี้ และจากการวิเคราะห์ภาพรวมของเนื้อหาคำสอนในวรรณกรรมฉบับนี้ พบว่า คำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 นี้ ไม่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง แต่เน้นสอนให้ประชาชนมีความประพฤติที่อยู่ในกรอบจารีตประเพณีของสังคม

เมื่อนำกรอบความคิดเกี่ยวกับความเชื่อในหัวข้อคนและสังคมทั้ง 3 หมวด มาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

หมวดที่ 1 หัวข้อที่ 1 สมาชิกในหมู่อารยชนจำแนกหลักความประพฤติออกเป็น 3 หัวข้อ คือ มีสุจริต ประพฤติตามอารยธรรม และมีศีล 5

1.1.1 มีสุจริต หมายถึง มีความประพฤติดีประพฤติดชอบ 3 ประการ คือ กายสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องประพฤติชอบด้วยกาย วาจาสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ต้องประพฤติชอบด้วยวาจา และมโนสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ต้องประพฤติชอบด้วยใจ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 21) ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 กล่าวถึงการมีสุจริตไว้ว่า

“วานอนสอนยี่น เจ้าค่อยประคั้น ค่อย ทำกิริยา รู้รู้กาย รู้พูดเจรจา อย่าสัพลาจาก รู้สเจียมเจียมสาร อย่าหันอย่าหัน ทำตามกระคุณ อย่าเป็นคนการ คอยชูดคอยยัง ฟังคำรณ ถันคนพาน ได้ความนินทา ... เจ้าสะทอนตัวไว้วาย ทำตามผู้ญ่ กลาวไวเปนที่ ดังต่อความสัตร์ จะเปนสวัศดี จึงจำเรญยี่ เพราะคำเราสอน” (หน้า 23- 25)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติของสตรีที่สอนให้รู้จักรักษากิริยาท่าทางให้เรียบร้อย ค่อยพูดค่อยกล่าวย้ำหนักน้น รู้จักคิด รู้จักฟัง รู้จักคบคน แล้วจะได้พบกับความเจริญ ซึ่งจัดอยู่ในคำสอนเกี่ยวกับจริยศาสตร์ของสตรี ให้มีความประพฤติชอบทางกาย หรือ กายสุจริต

“ความหลับอย่าบออย่าได้สัพะยอก แก่ชายจ้งไร ความคิดความอรเล้าๆไป มักให้เกิดไภยยอมให้ทำลาย ความรู้อย่าไขแมนว่าคัดใจ อย่าได้แพร่งพรายไวแต่ในใจ อย่าได้แพร่งพราย กราบหัววันตาย ย่าได้มั่งกายกลาวพลอดถอยคำ คิดการสิ่งไรเหนมีชอบใจ อย่าได้พลอยทำลอสลัดตัดแค้น ยอมแค้นถอยคำ คำค่นยอมแนะให้แก้ค่น ครันน่านไปเล่า ควยถ้อยคำเก่า จให้ส่อล่วน ขอม่เกิดอณะราย บ้ากหู่คำค่น จะให้รอนรมมีเมื่อภายหลัง ความทาเสียทำ อย่าได้เอามาพลอยวาร์เสีตรสัง คำแม่สอนไวนวนล่ห้งเจ้าจ้งฟัง ต่อเมื่อภายหลังจ้คิดถึงเร่า” (หน้า 29-30)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนที่มุ่งให้สตรียึดถือหลักวาจาสุนทรีย โดยสอนว่า ให้รู้จักรักษาความลับ อย่าวางใจใคร มิเช่นนั้นจะได้รับความเสียหาย เมื่อความที่เล่าไปนั้นมีผู้อื่นทราบและเกิดความไม่พอใจ จะทำให้เกิดอันตรายแก่ตัวผู้พูดได้

“คอยคร้งคอยโกรญ ใจรายเกิดโทศอย่าทำแงงอน ฟังคำแม่สอนอย่าควัก อย่าคอน มันให้ถอยยี่ อย่าสับคสบึง อย่าทุงอย่าทิ้ง เดินผีตีนหนักยอมมั่งถอยยี่ร เปนกาละกีนีท่านยอม

นันทา อย่าทำอ้อแอ้เจ้าฟังคำแม่ คัดแต่การเรือน ซึ่งมีหาไม่อย่าให้ตกเดือน อย่าฟังคำเพื่อน ทั้งนี้ไม่ดี เป็นสาวเป็นนางคิดให้รอบคองจึงเป็นศรี อย่าทำนักร้อง เพลงการไม้ตรี ทั้งนี้ปรีชาอ่อนนันทา” (หน้า 31-32)

ความข้างต้น กล่าวถึงคำสอนเกี่ยวกับการรักษาทำที่เมื่อยามโกรธ ให้ระงับใจอย่าแสดงอาการไม่ดี ทำอะไรคิดให้รอบคอบ อย่าทำตัวก้าวร้าว อย่าฟังคำนินทา และคำขยอกจากเพื่อนในทางเสื่อมเสีย ควรคิดเรื่องการบ้านการเรือน คำสอนนี้ตรงกับหลักกายสุจริตและมโนสุจริต

“ความเกลียดความชังซึ่งความกำบัง อย่าเก็บเอามา อย่าเลอาอย่าคับ จับเอามาว่า แรพุดเจอร์จา ว่าเป็นเตกลาง แรพุดครึ่งโกรฎ อย่าเพอถืโทศ กลวคำอองฉ้าง แรว่าแมรกลว เรื่องราวเป็นกลาง ถามถืถามหา ให้รู้โทศตน แรสงไสมา ประคั้นประชา อย่าให้ส่อลวน ให้จักเหศ จึงนับว่าค่น อย่าทำปะปน ทั้งนี้ไม่ดี ผิดทีนึ่งอย่าว่า แมนผิดสองคราว่าเปนท่วงที่ อย่าให้เสียเปรียบ เทียบจงดี เนื้อความอันมี ว่าพลาทางสอร ว่าให้เปนตีความจริงอันมี ว่าพลาทางสอร อย่าทำรูขราย ว่าให้แน่นอน ถอยหลังคิดก่ออย่าทำใจเบา” (หน้า 38-39)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับหลักวจีสุจริตและมโนสุจริต สอนว่า เมื่อรู้สึกไม่พอใจอย่าเอาความไปเล่าจะเกิดความเสียหาย ให้เก็บไว้ในใจคิดตรองให้ดี ครั้นเมื่อจะพูดจา ควรพูดให้เป็นกลาง ให้รู้จักคิดทบทวนถึงความผิดของตน เมื่อผิดพลาดเพียงครั้งแรกควรให้อภัย ผิดครั้งที่สองจึงกล่าวเตือนด้วยคำสุภาพ ควรทำจิตใจให้หนักแน่น

“ตัวเจาเป็นสาวอย่าฉาวไป จะเลื่องลืออีไปอย่าได้ทำ เจรจาภาที่ อยาลวงพอ อยาขัศพ่อแม่ได้บับกำ ทำรังทำรสอนให้เรงจำ ทองคำเหนพิดแลวเจาอย่าเอา อันหญิงที่ดีมีน้อหละลักษณะ กริศหนากระลำกักไม่หอมเทา เดินเห็นเจาอย่าทำให้เฟ็ดเพรา แต่ตาม ลำนาเจ้าเคยชรง อยาเลียวชร้ายเลขว่าพาปัท ตั้งแต่จะรีตให้ยังยง เยี่ยงกรายให้ชายพิศดูรูปทรง ดำรงจิตใจให้จัมเปน เจาก่มหน้าดำดาแล้วเดินไป อยาเผยดวงใจให้ชายเหน อันนุ 2 คราวนี้มีไชยเลน เข้าเหนกัจเปนส่อละวัน อันเปนสาวเหมือนหนึ่งดอกไมเปนที่ชอใจแก่ฝูงคนครองตัวไว้ก่อรอย่ารอนรัน กุสละของเจาจมาองอย่าเร็วก่อรพ่อแม่จะได้อาย” (หน้า 55-57)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการดำรงกายให้ดีงาม ประพฤติชอบ ทำในสิ่งที่ดีงามถูกต้อง อย่าพูดสิ่งที่ไม่จริง ซึ่งตรงกับหลักกายสุจริตและวจีสุจริต กล่าวคือ ให้รักษาตัวอย่าให้มีเรื่องอื้อฉาว อย่ากล่าวคำลวง อย่าเถียงบิดามารดา เดินให้เรียบร้อย อย่าเหลียวซ้ายแลขวาส่งสายตาให้ชาย รู้สึกอย่างไร ให้เก็บไว้ในใจ สงวนท่าทีให้สมกับเป็นหญิง หญิงสาวที่ประพฤติดนไม่ดี จะทำให้บิดามารดาได้รับความอับอายได้

“จงฟังคำอินพระมารดา ถ้าหมิฟังว่าจาที่ว่าไว้ ยึดไปจะมีคนนั้นทา นงหมให้สมควัยพงษา คอยประคินประชาให้จงดี อย่าทำรุงรังณ์เหมือนยังบ้า เบื่องหน้าเข้าจะว่าหน้าบัตร์รี ก่อ จะดีจึงให้ดี เปนหญิงกระนิมันยากนัก ครันจงหองพองชน ไม่พลเพื่อนมันจะพินจะ เพื่อนที่เตือนตัก ถึงจะดีก็อย่าให้ตักนัก แต่ก่อเทียมคนอย่าให้เลือสักร์ เอย” (หน้า 82)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการแต่งกายให้ดูงามเหมาะสม อย่าให้มากหรือน้อย ไป อย่าทำตัวหยิ่งโส ให้น้อมฟังคำตักเตือนของมารดา คำสอนข้างต้นตรงกับหลักทฤษฎีจิต

1.1.2 ประพฤติตามอารยธรรม ตามหลักธรรมบุญชีวิต ให้ความหมายไว้ว่า ปฏิบัติ ถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 21) ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 แสดงรายละเอียดได้ ดังนี้

“แม่เห็นผู้เฒ่าคอยทอมตัวเจ้าประคินวินชา คอยก้มคอยกรานคอยไปคอยมา อย่าทำใจกล้า จึงจำเรื่อสิ อย่าเห็นแก่หลังนอน ความยากเดือดร้อนหมิไขก่อดี เร่งคิดกิจการให้ทุกทวง ที่สิ่งไรไม่มีให้เร่งชวนชวาย แม่สอนเจ้าไวยเจ้าสายสุสใจ อย่าให้นอนสาย จงตื่นแต่เช้า เขากว้างทางอย่าทำดังชาย มักงายลืมนต รู้การหูกฝ้ายหริบรินชวนชวาย ทั้งนี้เป็นผ่นหู ใส่ใจรู คาอุหนาม่นอย่าให้ปะปน ผุ่นคนใหญ่โก ลูกสิดมีครุครันว่า ไม่รู้ไม่ตีแก่ใจ การหุง การตอมตำแดงแกงไวแรงเอาใจใส่ให้รู้ทุกอัน รุ้อยรู้เนียม ลูกนังผู่บเฟียม เสียมเจียม ตัว” (หน้า 27- 28)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรกระทำ ทั้งในเรื่อง กิริยามารยาทและความประพฤติ เมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ให้รู้จักค้อมตัวลง อย่างอนมากให้ชวน ชวนชวายในกิจการงานที่พึงกระทำ ใส่ใจงานบ้านงานครัว รักษาภริยาให้เรียบร้อย ซึ่งตรงกับหลัก อารยธรรมด้านความประพฤติตนให้เรียบร้อยมีสัมมาคารวะของไทย

“สุดใจเพลงยาวใช้การของเจ้า อย่าเกบเอามา อย่าเรียนบทเพลง หนักเลงแพศยา ทำรย่อม ว่ามา ไม่มีความดี อันเพลงสูตรใจ คบกันเมื่อไรยอมให้บัสรี หมูชวยจิงไร มันยอมย่ายี ลูกผู้ลากมากมี มันไม่คิศไคร่ มันรองเพลงยาว มันยักยกพลาง จคอส์บายใจ ครันว่าทุก ต้อง ค่อยรองค่อยไปย อันนี้สูตรใจ อย่าฟังสอนทำ เพลงนี้ไคร่รู้ ย่อมมกมชุ ดูเท็ดทองคำ ถึงดีเทหาได้ ครันไปเตรทำ มันนี่เจาก่า จทำรำการ ระหรันครันเครง ด้วยใจหนักเลง ก็เอา เปนการ บทเกบทใจ เรียนไวฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ รำคานนักหน้า ญิงชายค่นการ ลูบหลังส่งสาร มักยอมสแวงหา ครันสำเรศแล้วมันไม่นำพา ทั้งนี้ลูกอย่ายอมเครื่องไม่ดี สุดใจด้นัก ค่นชวมนรักจักให้อัปรี คนมากลากหลาย ญิงชายว่าดี แพศยบัสรี อันนี้สุดใจ ย่อมชินยอมชม ขว้ลองตองนม ให้ชวยลงไห่ล่ ย่อมให้วุ่นวาย เพราะเพลงสุดใจ แม่วามี ได้นานไปเสียตัว แต่ลวนค่นชว เลียดวัยสุดใจ” (หน้า 32-34)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ควรกระทำ คือ ผู้หญิงไม่ควรเล่นเพลงยาว จะทำให้ถูกมองว่าเป็นหญิงไม่ดี การเล่นเพลงยาวจะชักนำให้เกิดความเสื่อมเสียและวุ่นวาย แม้แต่ผู้ชายก็จะถูกผู้หญิงที่เล่นเพลงยาวว่า เป็นผู้หญิงที่ไม่มีคุณค่า และจะเป็นทางให้ผู้ชายเข้ามาสร้างความอับยศแก่ตนได้ ข้อห้ามนี้ตรงกับหลักที่สั่งสอนให้ประพฤติตนตามอารยธรรมที่ดี

“เมมรวาจันอน เจ้าทรมบังออน หมอรับรับผัว อย่าได้เอามา ว่าจักนุหิ้ว ของสำหรับผัว อย่าไค่ป่ป่น ตื่นมืออย่าขาม เจาจงกรงขาม อย่าได้ส่อลวน ทำตามบุราน จังจ่าร้นผัด ลูกแก้วกับต้นฟังกำแม่ыр ไปลามาบอก แมรผัวผียอก อย่าทำช่อน ตามประเพณี อย่าให้อนาธอน” (หน้า 41)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับข้อปฏิบัติสำหรับสตรีที่มีสามีสองประการ คือ การดูแลเครื่องใช้สำหรับสามี ในที่นี้ คือ หมอนหนุนของสามีว่า ให้ดูแลให้ดี อย่างนำมาหนุน อย่าข้ามหมอนให้เกิดอับมงคล และเมื่อจะออกไปไหนควรบอกสามีก่อน อย่าทำให้สามีต้องเดือดร้อนใจ ซึ่งเป็นการปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม

“บุราณทากล่าวไว้ว่า ไม่ดี จ่เปนเซนนี้ก็ชั่วหนัก ครางกรนละเมอน้ำลายไหล พลิกตัวเรอื่นไว หายใจหนัก ให้เรงบำ ยักณะนางนอนรัก ยากหนักจักเบี่ยงบาย ยังอ้งนึ่งเลาะเงาที่ เกิดมาเปน สตรียานอนสาย ลูกคื่นแต่เชากอนเพรางาย การทูกการผ่าย ให้เรงทำไว ก็คือการซ้อซ่าย อย่างเกียจคร้าน ให้ชานี่ชานานให้งจได้ สิ่งใดไม่รู้เรงเรียน ไว้ จังคืดอกรแก้ไข ให้สมควร อย่างจาแดแฉดเสียงให้มีฉาว คอยว่า คอยกลาวให้นำนวน อย่าขึ้นนิ้วหัวไหล่ ไสยกระบวน ไม่ควนด้วยตัวเปนสตรี” (หน้า 53-54)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการรักษาภริยาตามหลักอารยธรรมที่ดีงาม ในที่นี้ คือ การนอนของสตรีว่า อย่างนอนกรน นอนละเมอ อย่างนอนน้ำลายไหล อย่าพลิกตัวแรง อย่าหายใจดัง อย่างนอนตื่นสาย ให้นอนก่อนและตื่นทีหลัง อย่างเกียจคร้าน ให้ขยันทำงานบ้านงานเรือน อย่าพูดจาแฉดเสียง ควรรักษาภริยา มารยาทให้สมกับเป็นกุลสตรี

“เจาอารองลคอนแลทำเพลง คศเปลงตัวเองให้ดีไว้ เจาจะไต่ตะการให้กลัว เปนสาว ให้ดูท่าผู้ใหญ่ จงดูอทะยาไส เกบไว้สันยังให้ถวนดี เจ้าอย่าทำเผอเรอกระเชอกันเร็ว ได้ แก่ตัวนั้นเปนสตรี ... อันตัวเจาสีเปนสาวใหญ่ จงคัยการไว้ให้ถวนดี อย่าเที่ยวเล่นเตนรำ ทำเพลง” (หน้า 57-59)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติของสตรีว่า ห้ามร้องรำทำเพลง ให้สงวนตัว อย่าใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ให้ดูผู้ใหญ่เป็นตัวอย่าง ซึ่งสอนเกี่ยวกับการรักษาภริยาตามหลักอารยธรรมที่ดีงาม

“ประกอบกำนันปรีชาชาย จงประพฤษดีตามคำสอน สะถาวรสี่สี่ที่ขุนหลาย จักนวิ
 บัศไกลอันตราย โรครายพยาธิเยี่ยมกฏติยา จะประเล่ห์ผ้ายซึ่งสุพผล เปรมงคนขึ้นยาว
 ชัณษา จกายพูนบุญสวัสดิพัทธา ไอสุริยะแสนส สิ่งกราน ถ้าจะเผาทาวไทบดินนาฏ ยูระ
 ยาดยังในพระราชธรร ลงโสภทรวงวารีให้สำราน ให้เบิกการหายมั่วราศี แล้วจึงชวนดำ
 เน้นโคลกล้ำ ทุนล่องวันทาบทศี แต่โคป ควรจวนจะแรงจรัส ไม่ทันที่จะทรงสุกลตน แต่
 ลูบลางเชษฐเชยภักกร จำเริญรกราสีเสถาผล จึงคอยยูระยาจอร่อน โดยกั้วนนุกิจจอาตมา
 หนึ่งกลาวในกัญโอราน ไปราชการทั่วทุกทศศึกษา ให้ลงชำระสะสงฆ์อู่ท่ง จงลีลาสโยค
 นาที การใดก็จะได้ดังปรารถนา บันเทาทั้งโรคาเสียดลี หนึ่งอะโนไนไชแสงรุจี ราศรีสทิ
 ศภักตรา ที่ว่าทิดสกลกาย ราตรีไสยาศอุบาสทั้งชายขวา หนึ่งไสยาศเมื่อนีตรา ชำร่วาริลาง
 บาทมูน แล้วจึงพิจรณาดรึกตรา ชายขวาแลมกล้ำจันทสุน ถ้าออกคลองทั้งสองอาคูน ไพรบุ
 นตามแต่นีตราสะบาย วาโยออกชายเป็นฝ่ายจัน พลิกชาย พ้นไว้บนสกลกาย ถ้าชาวสุน
 กล้าทันทาย อย่าเอาชายทับขวาหมีดี จะไสยาคราตรีทุกทิวาร นะมัสการก่อกรังเกษา ภูมิ
 โมว่าจำเริญนริ เสาโรงประพิศให้เว้นที่ถลกการข่ม ให้เว้นวันอัคคีฤกษ์ประนาศ วันชาด
 ทักทินยมจัน จะเรียนสิลประสาตทุกอัน ให้ได้วันประหศครูวารี ประสาตสิ่งใดก็ประสิฐิ
 ลาริดอียดยาศักดาหาร กระตันผู้รู้ จำคำอาจารย์ ตามบุรานฉบับเพียงบาลี พุทธสี่สุกระวา
 ดัดเจียนนักขาจึงชอบ ที่อย่าเอาฝ้านุ่งเชดภักตราหมีดี ฝ้านุ่งที่นุ่งอย่าทำเสื่อสวมตัว อย่า
 ทำหมอนหนุน หัวนิตราอย่าเอาเป็นฝ้ากอบหัว จสรอมสีโสภมองมัว อับปรีชัวเสียดสาส ส
 ภูณชาย อย่าเอากบวยเคากลางรัก จดอยศักเสียดราลี อย่าเสบสัตรีนาทีกอร ภายยังจ สุริสาช
 ร้องเที่ยงเวลา” (หน้า 84-88)

ความข้างต้น เป็นคำสอนสำหรับบุรุษ กล่าวถึงคำสอนเกี่ยวกับข้อห้าม และการวางตัว
 ต่าง ๆ ให้เกิดสิริมงคล ตามหลักอารยธรรมและความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งมีหลายประการ คือ ก่อนออก
 จากบ้านไปทำราชการให้ล้างตัวล้างหน้าให้เกิดราศี การพันผ้าให้พันขวาทับซ้าย อย่าเอาซ้ายทับขวา
 เพราะเชื่อว่าจะเกิดเรื่องไม่ดี ก่อนออกจากบ้านให้ไหว้สังข์ศักดิ์สิทธิ์ ให้ดูฤกษ์ยาม อย่าเอาฝ้านุ่งมา
 เช็ดหน้า อย่าเอาฝ้านุ่งมาทำเสื่อ ทำหมอนหนุน อย่าเอาฝ้านุ่งมาทำผ้าโพกศีรษะจะเกิดอัปมงคล อย่า
 มีอะไรกับสตรีในตอนกลางวัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นข้อห้ามตามหลักความเชื่อ และอารยธรรมที่
 สืบทอดกันมาในสังคมไทย

1.1.3 มีศีล 5 หมายถึง ประพฤติตามหลักศีล 5 คือ เว้นจากปาณาติบาต เว้นจาก
 อทินนาทาน เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นจากมุสาวาท และเว้นจากสุราเมรัย (พระพรหมคุณาภรณ์,
 2555, หน้า 23) วรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 ไม่ปรากฏ
 เนื้อหาคำสอนเกี่ยวกับเว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่า การสังหาร มีเพียงแต่ห้ามตัดฟันต้นไม้ ซึ่ง

เป็นที่พักผ่อนของผู้คน หลักศีล 5 ที่ปรากฏนี้ เน้นคำสอนในด้านกาเมสุมิจจารมากที่สุด เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ในวรรณกรรมฉบับนี้ มุ่งเน้นสอนหลักการครองเรือน และความประพฤติของสตรีเป็นหลัก เนื้อหาคำสอนที่เกี่ยวกับศีลที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 มีดังนี้

“แมรใครรักคัว อย่าทำขุนมัว กลัวในอะบาย ลูกพี่ของเขา อย่าทำร่นวาย สองเสพะกามา
 ขุดขี้ก็ดี อยาลวงปนะเวณี คางทางหัตถ์นั้นหา ลูกพี่เขามี เกิดโศคนักหน้า ถ้าพี่เขาวา เก
 รังเครื่องนำใจ โศคผัดบนดิน เหนือคาครอยขึ้น หมื่อเปิดไร ติบอยทำโศ ครันแล้ว
 หายไป สิ้นชีพบันไลย กลัวในเมืองผี ไซ้ให้ขึ้นต้นจั่ว ต้นสูงละถั่ว ยิ่งกว่าศิริ หนามจั่ว
 ยาวได้ สืบหกงคูลี ยอกเขาแต่ละชีชวดไซ้สามาร ครันถอยลงมา ยมพบาลใจกล้า ไซ้ให้
 ม้าพาลัน เอาหอกคมกล้า ถ่มแทงจนกราน ม้าทำข้างสาร ซึ่งเหนือดนกิน ยังแต่กระดุก
 ยมพพานแทงทุก เอาหอกถ่มแทง กลับเป็นขึ้นมาไมย ขึ้นจั่วทยาน คิดถึงสงสาร บลยอด
 ถ่มพลี ยิ่งนอกใจพี่ ได้ทำความชั่ว ขุนบนดินแดน ขึ้นจั่วถิมพลี ยมพบารผูกแขวน ขุนบนดิน
 แค้นว่ากูไม่กลัว ดายแล้วเกิดไป เหนเขาไม่ได้ ตัวสันซูรัว 2 เคยอยู่บนดิน ดังขรมดาพี่
 จข่อโศคตัว เขาไม่ปรานี เขาเอาเบศรอยบัก ขรมมันมาก ทำให้จำใจ ปลอกเลกสวมตีน
 ปลัดออกไม่ได้ ไปเกิดชาดไมย เปนยิ่งแพรศษา หังปากก็กล้า น้ำตาไลยพราก ร้องไห้เส
 กา ผูกเขาขึ้นไวย เอาหัวลงมาโลหิตอาบหน้า ออกมาทุกเสนจน ทารสังทูกอันรูปพระ
 องค์นั้นยาได้ทำลาย แมรใครไม่ฟัง จดกอบาย ซากล้ำทลายเกิดไม่ทัน ทารสังทวรที่ อย่า
 ดาย่าดี พ่อแม่ของตัว ไปตักนรก กงจักผิดหัว เลือดลายอาบตัว เสียงรอกศรีผัวเอาเบด
 เกี่ยวนม ปากรายแสนคม คารมแสนงอนไม่รู้จักขุน นานมเข้าปอน ปากรายแสนงอน เมื่อ
 จับเลกแดง คลึงตามถั่งท้าว ดินบุเร 2 เนือกกลางเลกแดง ยมพพานเข้าแทง ให้กินนำทอง
 แแดง พระเจ้าสังนัก ยาได้สมัก ลักหรับเขามา ใครทำยังนี้ ทำรอุเอกขา ดกนะรักเวทนา
 บ่อได้มีหัว ย่าปรนยาขอ ย่าเสียด ย่าส่อ เพื่อนบานเพื่อนเรือน ถือถั่วถืองา ยาทำผืนเพื่อน
 ไม่เหนดาวเดือน ตักถึงกุ่มก็ทารสังยังนี้ ภิกขุนางชี เณเนนทุกคนอย่าทำใจหมู ยูให้สงฆ์
 พิดกัน ใครทำยังนั้น ดกนรกอวิจิ ทารสังจ้านงข้อหรับของสงฆ์ ว่าไม่เปนการ ดกนรกถึง
 นาร ทองแดงเคียวพลาน ดายวันละรอยหน อย่ากินน้ำสุรา มันไม่เปนผัน เณเนนนางชี
 ยาได้สมักม ขอหรับของสงฆ์ ทารผู้มีสิน พระเจ้าสังขาด โลหิตทุบาท แหงพระองค์นั้น
 ไปมาให้นับ อย่าสัพยาพัน โภพระยริอร พระเจ้าตรัศมา ตนไม่สำนัก บาบนัก คนเคย
 ขุดกัก อย่าสับอย่าพัน หักกำรานไบย คนใจชะกัน ใครทำอย่างนั้น บาบนักเลื่อใจ” (หน้า
 7-13)

ความข้างต้น เป็นส่วนกล่าวนำก่อนที่เนื้อหาวรรณกรรมจะกล่าวถึงข้อคำถามต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า คีล 5 เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางจริยศาสตร์ในสังคมไทย และแสดงให้เห็นว่า การรักษาคีล 5 เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง แต่อย่างไรก็ตามข้อคำถามที่เกี่ยวกับคีล 5 ในที่นี้ไม่ปรากฏเนื้อหาข้อคำถามเกี่ยวกับเว้นจากปาณาติบาต ละเว้นการฆ่าการสังหาร มีเพียงแต่ห้ามตัดฟันต้นไม้ ซึ่งเป็นที่พักผ่อนของผู้คน หลักคีล 5 ที่ปรากฏนี้ เน้นคำสอนในด้านกามะสุมิจนจารมาที่สุด ว่าหากประพฤติผิดในกามจะต้องรับผลกระทบอย่างหนัก ส่วนในเรื่องการลักทรัพย์ การรักษาคำพูด และการเสพสุราของมีนเมา มีเนื้อความเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาส่วนใหญ่ในวรรณกรรมฉบับนี้ มุ่งเน้นสอนหลักการความประพฤติของผู้ครองเรือนเป็นหลัก

หมวดที่ 1 หัวข้อที่ 2 คนมีคุณแก่ส่วนรวม หมายถึง เป็นสมาชิกที่ดีช่วยสร้างสรรค์สังคม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 24) และหมวดที่ 1 หัวข้อที่ 3 คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน คือ หลักความประพฤติ ที่จะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรม วรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเจ้าสุทนต์นพพาน” ฉบับที่ 1 ไม่ปรากฏเนื้อหาข้อคำถามที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสังคมหรือชุมชน เนื่องจากเนื้อหาข้อคำถามในวรรณกรรมฉบับนี้มุ่งเน้นสอนด้านความประพฤติที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคคล และหลักปฏิบัติที่พึงกระทำต่อสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

เล่มที่ 1 หมวดที่ 2 คนกับชีวิต

คนกับชีวิต เป็นหลักธรรมที่กำหนดแนวทางให้บุคคล ดำเนินชีวิตของตนให้อยู่อย่างดีที่สุด ตลอดจนใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมา กล่าวคือ ดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต แบ่งเป็นสี่หัวข้อ คือ หลักสำหรับคนที่ประสบความสำเร็จ หลักสำหรับคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ หลักสำหรับคนกับการครอบครัว และหลักสำหรับคนไม่หลงโลกไม่พลาดพลั้ง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 35) ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเจ้าสุทนต์นพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏเนื้อหาข้อคำถามในหัวข้อคนกับชีวิต จำแนกได้เป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้ 3 หัวข้อ คือ คนที่ประสบความสำเร็จ คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ และคนกับครอบครัว วิเคราะห์ได้ดังนี้

หมวดที่ 2 หัวข้อที่ 1 คนที่ประสบความสำเร็จ ผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการศึกษา หรืออาชีพการงานก็ตาม พึงปฏิบัติตามหลักความเจริญและหลักความสำเร็จ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 39) ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเจ้าสุทนต์นพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาข้อคำถามจำแนกตามหลักความเจริญและหลักความสำเร็จได้ ดังนี้

“อดสรทากัน อย่าทำดีจน นินทาว่าร้าย คอยไปคอยมาว่าเปนทวงที คำได้ดอยมี อย่าได้นำ
ภา ... อดส้มได้กินหวาน ซาๆ เป็การ นานไปไดดี พกนี้เปนนูน พกนูนดอยสี เอาแต่

ความดี ความร้ายอย่าพาน มักงายได้ยาก อย่าได้พุดมาก อย่าฟังคนพาน ... รู้คิดรู้อ่าน
อดขางการการ อย่าให้แพร่งพราย รู้กินรู้ไว้ รู้เจ็บ รู้อาย รู้เบี่ยงรู้บาย คอยไปคอยมา ว่านอน
สอนยืน เจ้าค่อยประคั้น ค่อยทำกิริยา รู้ชี้รู้คาย รู้พูดเจรจา อย่าสัพลาวาจา รู้สละยมเจีย
มสาร อย่าหันอย่าเหิน ทำตามกระคุณ อย่าเป็นคนการ คอยชูดคอยชั่ง ฟังคำบุราน คั่นคน
พาน ได้ความนินทา จริตบุรานพินิดคิดอ่าน ตามท้าวว่ามา คนชั่วมีวศรี คั้นดีนั้นถ้ามีกิริ
ยา หน้าตบองใส คนชั่วอย่าคบ อย่าได้ประสบ คนภยจ้งไร ... ค่อยมาก่อยไป จว่าสิ่งไร
คิดให้สมควร ถ้อยคำให้มัน อย่าให้แปรผัน หลางคำแปรปรวน ให้เป็นทองที่ ว่าให้สม
ควน จังดีที่ทวนให้เป็นศกษี กระการขอขาด มีทั้งมาระยาต ให้จ้งเป็นที เอาแม่สรเจ้าได้ดี
ครันชั่วถอยศรี ท่านยอมนันทา แม่นไปเรือนทาร์ อย่าได้นังนารคิดการอาตมา ครันยูนาน
นังจักเกิดโทษา ฟังคำแม่ว่าเบื่องหน้าจ้าเรญ การงานขวันขวายเจ้าอย่ามั่งกาย สะทุก
สะเท็นครันยากทาร์เอ๋ย ... ให้เร่งขวันขวาย แม่สอนเจ้าไวยเจ้าสายสุสใจ อย่าให้นอนสาย
จงดั้นแต่เช้า เขาครีวหางายอย่าทำดังชาย มักงายลืมนตน รู้การทูกฝ่ายหรับร้นขวันขวาย
ทั้งนี้เป็นผ่นหูใส่ใจรู ตาตุน้ำมนอย่าไหปะป็น ผุ่นคนใหญ่โก ลูกสิดมีครันว่า ไม่รู้ไม่ดี
แก้ใจ การท่งการตอมดับแดงแวงไวเรงเอาใจใส่ให้รู้ทุกอัน รู้อายรู้เนียม ลูกนังผุบเฝียม
เสียมเจียมตัว” (หน้า 21-28)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับหลักความเจริญก้าวหน้า หรือหลักความสำเร็จ ว่า
ให้รู้จักทำงาน อดทน ให้มีจิตใจหนักแน่นอย่าหุนเบา รู้จักเก็บความลับ รู้จักใช้เงิน รู้จักปฏิเสธอย่าง
นุ่มนวล รู้จักรักษากิริยาให้เหมาะสม อย่าหุนหัน อย่าคบคนพาล ให้คิดก่อนพูด และพูดแต่ความจริง
ให้ขยันขวนขวายเอาใจใส่การงาน รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน

“ความรู้อย่าไขแมนว่าคึดใจ อย่าได้แพร่งพรายไวแต่ในใจ อย่าได้แพร่งพรายกราบท้าว
วันตาย ยาได้มักงายกลาวพลอดถอยคำ คัดการสิ่งไรเหมมีชอบใจ อย่าได้พลอย
ทาลอสลัสตัตแด้น ขอมแคนถอยคำ คำค่นขอมเนะให้แก่ค่น ครันนานไปเล่า ควยถ้อยคำ
เก่า จ้ให้ส่อล่วน ขอมเกิดอันระยาช บ้าหุ่คำค่น จะให้รอนรณมีเมื่อภายหลัง ความทาเสียท่า
อย่าได้เอามาพลอยว่า ร่เล็ดร่ล้ง คำแม่สอนไวนวนล่งเจ้าจ้งฟัง ต่อเมื่อภายหลังจ้คิดถึงเรา”
(หน้า 29-30)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการรักษาความลับ อย่าพูดอวดตน ให้ยอมรับ
คำแนะนำที่ดี หากพูดไม่ดีจะทำให้เกิดอันตรายได้ ซึ่งหลักต่าง ๆ นี้ จัดได้ว่า เป็นหลักที่จะทำให้คน
ประสบผลสำเร็จได้

หมวดที่ 2 หัวข้อที่ 2 คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ หลักปฏิบัติสำหรับคนที่จะเรียกได้ว่า รู้จัก
หา รู้จักใช้ทรัพย์หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้

ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ มี 3 ประการ คือ รู้จักหาและรักษาสมบัติ ค้ำครองเก็บรักษา โภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังของตนไม่ให้ เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย รู้จักจัดสรรทรัพย์ เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วรู้จักจัดสรรทรัพย์นั้นอย่าง เหมาะสม และประการสุดท้าย คือ รู้จักใช้จ่ายใช้สอย การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครองครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติ ให้เกิดประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายเมื่อมีทรัพย์ หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์ที่จะนำไปใช้จ่ายให้เป็นสัดส่วนที่สมเหตุสมผล (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555, หน้า 41) ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนจำแนกตามหลักการทำความเข้าใจได้ ดังนี้

“เป็นหญิงยากนัก แม่จะสอนลูกรัก พระทองเสนาหา ยากเงินยากทอง ใครเลยจะมา ใครจะ นับนำหน้า ลูกรักแม่เอ๋ย เงินทองก็มีเป็นสักпенสี ทำยอมชมเชย เชนใจไรหรับ ใครจะ นับบางเลย ลูกรักแม่เอ๋ย เจ้าเร่งคิดดู หยากแล้วลูกญา ใครจะนำภา ช่วยมาคัมชู มีเงินมี ทอง ว่าพี่น้องกู หยากหรับอับอยู่ ใครจะดูดี” (หน้า 20-21)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการสอนให้รู้จักคุณค่าของทรัพย์สินที่หามาได้ให้ รู้จักเก็บ รู้จักใช้หากหมดไปย่อมเกิดความลำบาก ซึ่งคำสอนนี้มีความหมายต่อเนื่องไปถึงหลักการ จัดสรรทรัพย์ และหลักการรู้จักใช้จ่ายใช้สอย

หมวดที่ 2 หัวข้อที่ 3 คนกับครอบครัว คนที่จะเรียกได้ว่า ประสบความสำเร็จในการ ครองเรือนเป็น คุณสภ หรือชาวบ้านที่ดี นำเคารพนับถือเป็นแบบฉบับ (พระพรหมคุณาภรณ์ 2555, หน้า 44) ขอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนจำแนกตามหลักความประพฤติที่ผู้ครองเรือน ควรมีได้ ดังนี้

“แมรผัวครึ่งโกรฏ อย่าเพอดีโทศ กลาวคำอองฉนาง แมรว่าแมรกลาว เรื่องราวเปนกลาง ตามถึถามหาง ให้รู้โทศตน แมรสงไสมา ประคั้นประชา อย่าให้ส่อล่วง ให้จักเทศ จึง นับว่าคน อย่าทำปะปน ทั้งนี้ไม่ดี ผิดทีนึ่งอย่าว่า แมนผิดสองครา ว่าเปนทวงที อย่าให้ เสียเปรียบ เทียบจงดี เนื้อความอันมี ว่าพลาททางสอร ว่าให้เปนชื ความจริงอันมี ว่าพลาท ทางสอร อย่าทำรูยราย ว่าให้แนนอน ถอยหลังคึดกร์ อย่าทำใจเบา ดบแดงจงดี จึ่งจิจิ ดัมแกงอย่าเคล้า หูใส่ใจรู้ คุณักดูเบา แมรผัวกั้นเขา นังยูให้กั้น อย่าสอใดสอคดาม อย่า คอยเอาความ อย่าใดตึฉิน ดัมแกงจงดี พักมิให้กั้น อย่าได้ดุ่มัน ผัวไม่วาใจ แมรผัวกั้นแล้ว เจางผัดแผ้ว จงให้มดไสย หามากหาพลู เจาอย่าได้ไวใจใครเสียใจข้าไท พลอยไปนินธา ที่ลับทีนออน ทั้งฟูกทั้งมอน กวาศแผ้วนะลูกอา เปนการของตัว ผัวรักเสนหา รพุศเจร์จา ผั

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการครองเรือนของฝ่ายหญิงว่า ให้รู้จักหน้าที่ของตนในประการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหน้าที่ของภรรยาที่ดี และหน้าที่ ๆ พึงกระทำต่อสามีและบุตร กล่าวคือ หากสามีโกรธ อย่าโกรธตอบ ให้ถามถึงสาเหตุโดยตรงไปตรงมา และทบทวนถึงความผิดของตน เมื่อเกิดความผิดพลาดจนแรกควรให้อภัย ผิดครั้งที่สองจึงทักท้วงอย่างสุภาพ ถนอมน้ำใจกัน ในด้านการครัวอย่าให้บกพร่อง ให้เอาใจใส่ว่าสามีชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด รู้จักเอาใจสามี เมื่อสามีรับประทานอาหารแล้วก็ให้ดูแลในด้านต่าง ๆ อย่าให้บกพร่องจนเข้านอน

นอกจากนี้ยังสอนให้สตรีซื้อสัตย์กับคู่ครอง ดูแลเอาใจใส่ครอบครัวทั้งลูกและสามี เมื่อมีข้อหมองใจกันในครอบครัว ควรระงับคำพูด รอให้ใจเย็นลงก่อนจึงค่อยเจรจากันด้วยความนุ่มนวล หากจำเป็นต้องกล่าวตักเตือนกัน ก็ให้ใช้ความนุ่มนวล ให้รู้จักโน้มน้าวใจ อย่าหึงหวงสามี จะทำให้สามีรำคาญ ห้ามดุด่า ห้ามดบตีสามี ให้ขยันเอาใจใส่ในการงานและการเรือน

เล่มที่ 1 หมวดที่ 3 คนกับคน

หลักความประพฤติระหว่างคนกับคน จำแนกได้เป็น 5 หัวข้อ คือ คนร่วมชีวิต คนรับผิดชอบตระกูล คนสืบตระกูล คนที่จะคบหา และคนงานกับนายงาน ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนจำแนกตามหลักความประพฤติระหว่างบุคคลและบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ดังนี้

หมวดที่ 3 หัวข้อที่ 1 คนร่วมชีวิต คู่ครองที่ดี คู่ที่จะเป็นคู่ร่วมชีวิตได้ นอกจากกามคุณแล้ว ควรมีหลักธรรมของคู่ชีวิต ที่จะทำให้คู่สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกัน เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้อยู่กัน ได้ยืนยาว จำแนกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ 3 ข้อ คือ คู่ศีลธรรม คู่ความดี คู่ถูกหน้าที่ต่อกัน และคู่ครองที่เห็นใจซึ่งกันและกัน ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนเกี่ยวกับหลักความประพฤติระหว่างคู่ครองที่พึงมีต่อกัน ดังนี้

“เจ้ารักษาตัว แม่จมีผิว อย่าให้ไลหลง รักตัวสงวนตัว ครั้นว่าได้ผิว เขาก็ชิงชิง แม่พินองของเจ้า เล่าความให้ฟัง นานไปภายหลัง เขานินทา ... แม่พัวครึ่งโกรธ อย่าเพอดีโทษ กล่าวคำอวดนาง แม่ว่าแม่กล่าว เรื่องราวเป็นกลาง ถามถืถามหาง ให้รู้โทษตน ... ผิดทีหนึ่งอย่าว่า แม่ผิดสองครา ว่าเพนท่งที อย่าให้เสียเปรียบ เทียบจงดี เนื้อความอันมีว่าพลาทางสอร ว่าให้เพนธี ความจริงอันมี ว่าพลาทางสอร อย่าทำร้ายราย ว่าให้แน่นอนถอยหลังคึดกร อย่าทำใจเบา ดบแดงจงดี จัปึงจิจิ ต้มแกงอย่าเกล้า หูใส่ใจรู้ คุณกดูเบา แม่พัวกั้นเขา นั่งยู่ให้กั้น อย่าสอดใสสอดถาม อย่าคอยเอาความ อย่าใดดีดั้น ต้มแกงจงดี พักมิให้กั้น อย่าได้คูมื่น ผิวไม่ไวใจ แม่พัวกั้นแล้ว เจาจงผัดแผ้ว จงให้มดไสย หามากหาพลู ... ที่ลับทีนอน ทั้งฟูกทั้งมอน กวาคแผ้วนะลูกอา เป็นการของตัว ผัวรักเสนาหา รพุศ

เจ้จ๋า ผัวบ่อนายนี้ ครันผัวนอนแล้ว บุญปลูกปลูกแก้ว นังชวยพัศวี ให้ผัวนอน เนื้ออ่อนงดี จึงเป็นศักดิ์ จำเร็นแก้ตัว แมรวจั่นอน เจาทรามบังออน หมอรับรับผัว อย่าได้เอามาว่าจักนุหนั่ว ของสำหรับผัว อย่าไคปโปน ดั้นมืออย่าขาม เจาจงเกรงขาม อย่าได้ส่อล่วน ทำตามบุราน จึงจำเร็นผัว ถูกแก้กับด้น ฟังคำแม่ธร ไปลามาบอก แมรผัวชวยออก อย่าทำช่อน ตามประเพณี อย่าให้อ่านชอน ฟังคำแม่ธร ผัวรักจนตาย อย่าเหมือนหญิงชั่ว ครันว่ามีผัว ย่อมกลัวเกลียดชวย มีพันถึงบี ผัวยอมนินาย ละไว้เป็นม่าย นิเลโทศใคร รายชुरาย ผัว หญิงชวยใจชั่ว ตัวยอมทำลาย ใครจั่วดี บัศสิจิงไร ใครจะเลียงได้ โหดไรยหน้าหนัก หญิงชั่วตัวราย เทียวเลนเหนชวย มุ่งหมายเขาหา ทำตัวท่งทึง ครีหญิงแพศยา นี่และแม่ว่าเข้ามาควนจำ นับว่าคนดี อย่าทำชนณี อย่าชักอย่านำ ดังหญิงคนชั่ว เจาอย่าควรทำ เจามาฟังคำ จำไวษโรจ ลูกผัวมีอยู่ จงเอาใจดู อย่าเตรเรไป 2 แหล้มไป 2 ไม่แกใจ อย่าทำหลงโล ย่อมให้แคนเคื่อง เหนชวยบายนี้อย่างะเจ้าบุญเรือง ย่อมแพแก่ผัว 2 ย่อมแคนเคื่อง เขาจะฎาเลื่อง ว่าเปนผู้ชาย เจาเอาแต่งาร เจาอย่าเกียดคราน การงารทั้งลาย ใจดูใส่ให้พ้นความอาย อย่าทำมังกาย ชวยยอมทิ้งเสีย แมรจั่วกล่าวว่าเป็นเรื่องราว การผัวการเมีย ความชั่วว่าชั่ว ว่าแล้วทิ้งเสีย อย่าได้ลามเลียให้เกิดอึงไป คอยว่ากล่าวกร เจ้าอย่าพุนหัน ครึงโกรฎครีไฟ ว่ากล่าวกรแล้ว ขาศกันเมื่อไร จยสืบไป ชวยจักกินเนง แมรผัวโกรฎชวยได้มายโทศ เจ้าชวยกลางแคลง ต่อหาชวยโกรฎแล้ว จึงคอยตะแลง คำใดกลางแคลง กว้างเหนจิง” (หน้า 37-44)

ความข้างต้นกล่าวถึง หลักการเป็นคู่ครองที่ดี คู่ถูกหน้าที่ต่อกัน โดยเน้นหน้าที่ของภรรยาที่พึงกระทำต่อสามี กล่าวคือ หากสามีโกรธ ให้ถามถึงสาเหตุอย่างตรงไปตรงมา และทบทวนถึงความผิดของตน เมื่อเกิดความผิดพลาดจนแรกควรให้อภัย ผิดครั้งที่สองจึงหักท้วงอย่างสุภาพ ถนอมน้ำใจกัน ในด้านการครัวและการเรือนอย่าให้บกพร่อง ให้เอาใจใส่ว่าสามีชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด รู้จักเอาใจสามี เมื่อสามีรับประทานอาหารแล้ว ก็ให้ดูแลในด้านต่าง ๆ ประณิบัติสามีตามที่สามีต้องการ อย่าให้บกพร่องจนเข้านอน และแม้เข้านอนแล้วก็ควรต้องดูแลพัศวีให้สามีสบายตัว นอกจากนี้ยังสอนให้สตรีซื่อสัตย์กับคู่ครอง ดูแลเอาใจใส่ครอบครัวทั้งลูกและสามี เมื่อมีข้อหมองใจกันในครอบครัว ควรระงับคำพูด รอให้ใจเย็นลงก่อนจึงค่อยเจรจากันด้วยความนุ่มนวล หากจำเป็นต้องกล่าวตักเตือนกัน ก็ให้ใช้ความนุ่มนวล ให้รู้จักโน้มน้าวใจ

“แมรผัวมิชู อย่าทำสอตรู อย่าว่าแก่เขา แต่ใสใจไว ดูหนักดูเบา อย่าหึงหวงเขา ชะอึ้งวังวอน แมรจั่วกล่าว อย่าทำสำหาว ไม่สักภอร โถถามมหาเศออย่าได้อนาถร ว่าแต่ออน 2 จึงได้เนื้อความ เกลือกว่าเมียเขา อย่าดูความเบา จเสียเนื้อความ ค่อยวาค่อยกล่าว ค่อยไถ คอยถาม อย่าทำวูวาม ไซความก่อดี แมรไทหัวเรือน เอาไวเป็นเพื่อน เจาอย่าโยโก โอนออ

นพอนหา เกรจาปไรไสย อยาว่าสิ่งไร ทำรักยำเกรง แมรไชแมรชอย อย่าคับแดง อย่าทำ
เสียงแขง โนมนาวกลาวเกลียง ทำรักยำเกรง แม้นมันจแขง เอาความบอกผู้ แมรเอาจว่า
อยาตือยาค่า ว่าแต่ให้กลัว รุกรนว่ากลาว เรือรวางแก่ผู้ ทำเล่นทำหัว ว่าแต่ผู้ตน ว่าแต่เป
นที่ อย่าทำเซาสิ อย่าว่าอยาปน คอยสอนคอยว่า ค่าแต่ถอดตน ว่าให้ผู้คน เขาเหนด้วยเรา
แมรผู้มีว่า มีไค่นาภา ว่ากลาวแก่เขา อัสคาก่านา ตามคำของเขา เจาอยาสอยเสา ขวนข
วายทำกิน จंपริยบเทียบทำร สั่งสอนลูกหลาน ตามความแพนคิน ผู้หญิงชายไสย อย่าได้
ศีลีน เรือรวางกลาวสั่น อยานันธาไป ลิ่นชับบแม่ม่ายสรลูกแต่เท่านั้นแล” (หน้า 45 – 48)

ความข้างต้นกล่าวว่า แม้สามีจะไม่ได้ยกย่องเชิดชูก็อย่าชัก ไชร์หรือต่อว่า เมื่อมีข้อ
หมองใจกันในครอบครัว ควรระงับคำพูด รอให้ใจเย็นลงก่อนจึงค่อยเจรจากันด้วยความนุ่มนวล
หากจำเป็นต้องว่ากล่าวตักเตือนกัน ก็ให้ใช้ความนุ่มนวล ให้รู้จักโน้มน้าวใจ อย่าหึงหวงสามี จะทำ
ให้สามีรำคาญ ห้ามดุด่า ห้ามตบตีสามี ให้ขยับเอาใจใส่ในการงานและการเรียน ให้รู้จักอบรม
ลูกหลานตามขนบประเพณีที่ถูกต้องดีงาม

“ค่นณี จมิเมียไปเบื่องหน้า อันมารยาตตรีมี หลายคน รูปชั่วงหาซึ่งเมียคีน นารไปจมิจุลา
จล จสลัษชดเสียทีกกลางหน จได้ความขัดสน เหมือนตัวข้า แมรคบหญิงคีมียพยพันธุ กวา
จควยกรร ไม่รางหลญา แมรคบหญิงราย แพศยา เหนชายชีวชาก็กลับคีน อันหญิงมังกาย
ทำจายจค ครันรูรศแล้วไปหาอื่น มักแต่งแงแรวนให้ชวยขึ้น จ่าหาผู้อื่นอีกคักคิน ตัวเลน
ยอมเปนกระน้นเจียว จ่าหาผู้คนควเคียวเหนชัสสน เพราะนำใจสัดเขาเสกทุกเสนค่น พ้อ
แม ก็พนที่จัสยรเหนชายได้มุกณาทอดตาไป ไสยนามันกันไรรู้อม 2 จคอเลาะไม่แน
นอน ผู้รักแต่ก่อนไม่นาภา ซึ่งชังตั้งหน้าไปหาอื่น กลับคีนความภักษะมักขวนหยา ดวย
นำใจปองเปนสองหน้า จंपริณว่าไวแต่เพียงรู้ ว่าเลาเตความสุภาสิด หมิขจंपริคัดใน
นอกครู้ อันว่าความรักหักเสียเพราะความรู้ คัดดูให้เหนซึ่งชอบพิด หนาในษ่มุดอาจยังได้
จยังนำใจหญิงนี้สุดคึด ถอยคำพระรวงเธอประคิต ผิดชอบให้พิจรณา ความข้างต้น
กล่าวถึงคำสอนเกี่ยวกับ ครันว่าเมื่อเพลาเข้า ผู้เจ้าดินจากทีนอน จงหาสิพน ชันนำกอน
คีนนอรยีนให้หามี อดสาปรนนิบศทุกคำเขา ขวันเขาทำตามประเวณี เทว่ารักษาทุกราตรี
จंपนสิสะวัตคิแก่ตัวนาง แมรพิศพลังทำจงเจียร อยาได้ทำสะเทินเห็นหาง อย่าภารคิคา
อย่าร้าง ทิงคว้างผู้ไม่ชอบกล ทำรผู้คีมียสักมิกคูนัน ขอมติคีนนินทาจนวายชล เพราะมีผู้
ไม่ต้องถึงสองคน ด้วยใจอักษุสล เปนคนเสียที่ ทำรคนมีปัญา เขาไม่ยากเอาเข้ามาเปนเมีย
ควยทำความชั่ว ถึงผู้เสีย ใครจะเสียดเปนเมียนียากนัถ อันหญิงที่คิไม่หนีหน่าย ผู้คว
ยกรรจนตายไม่วयरัก ซื่อต่อสามีนั้นคีนนัถ ไม่รุกรานหารหักให้เคืองใจ แมรผู้ทำการ
เนือยมา ทิงเกลมเลาเขาปลาเรงหาไว้ ก็นยังม้นเอาใจใส่ อยาให้ผู้มาเรียกรอง ภักทรา

ปลาทำทุกสิ่ง นองเอยเจ้าอย่านิ่งอยู่ให้พรอง เจ้าเพื่อนนอนจงนอนตามทำนอง อย่าให้มองนำใจสามีนั่น” (หน้า 48-71)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนสำหรับบุรุษเกี่ยวกับการเลือกภรรยา ว่าให้เลือกสตรีที่ดีมาเป็นภรรยา อย่าเลือกหญิงร้าย หญิงมั่งง่าย หญิงใจคอไม่แน่นอนมาเป็นภรรยา แม้มีความรักก็ให้ใช้สมองตรึกตรองให้ถี่ถ้วน นอกจากนั้นยังกล่าวถึงหน้าที่ของภรรยาว่า ต้องดูแลสามีตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน อย่าทำกิจที่ไม่เหมาะสม อย่าทอดทิ้งสามี ชื่อสัตย์ต่อสามี และอยู่กันจนสิ้นชีวิต ให้เอาใจใส่ถนอมน้ำใจสามี

“ผู้มีเมียน้อยยากยอหวง เจ้าอย่าจางจวงลงตรึน เลียงไว้จะได้เป็นเพื่อนกัน ยูพยงจงหมั่นเอาใจใส่ ทำการสิ่งใดนะชวนเข้า ลอนเบาใจ ทุกสิ่งไป อयरุกรานดีด่าทั้งคำไทย ผัวจ่เคื่องใจเครื่องไม่ดี อย่าทำโกรธครึ่งหึ่งหวง ผัวชอบบอกผัวเป็นทวงที่ ถึงจั่วจั่วไว้ให้เป็นไม่ตรี” (หน้า 71-72)

ความข้างต้น เป็นคำสอนที่บ่งบอกโลกทัศน์ของสังคมไทย ในเรื่องชายเป็นใหญ่ และหญิงต้องยอมตาม กล่าวคือ แม้สามีจะมีอนุภรรยา ก็ห้ามหึงหวง ให้ดูแลเลี้ยงอนุภรรยาของสามีไว้ดุจเพื่อน สามีจะได้เบาใจ อย่าหึงหวงหรือเคื่องโกรธ ให้มีไมตรีต่อกัน

หมวดที่ 3 หัวข้อที่ 2 คนรับผิดชอบตระกูล หัวหน้าครอบครัวที่ดี ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว นอกจากปฏิบัติตามหลักธรรมอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เช่น เป็นคนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นต้นแล้ว ยังปฏิบัติตามหลักธรรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อวงศ์ตระกูล คือ รักษาตระกูลให้คงอยู่ โดยปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน หรือเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน เอาใจใส่บุตรธิดา คือ พึงอนุเคราะห์บุตรธิดาตามหลักปฏิบัติในฐานะที่บิดามารดา กล่าวคือ ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยาเป็นธุระในเรื่องที่จะมีคู่ครองที่สมควร มอบทรัพย์สินสมบัติให้เมื่อถึงโอกาส ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนเกี่ยวกับหลักความประพฤติของบุคคลผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือผู้รับผิดชอบตระกูล ดังนี้

“ครันผัวนอนแล้ว นุญปลุกลูกแก้ว นังชวยพัศวี ให้ผัวนอน เนื่ออนจงดี จึงเปนศักดิ์ จำเร็นแก้ตัว แมรวาจน์อน เจ้าทรมานังอน หมอรับรับผัว อย่าได้เอามา ว่าจักนุหนั่ว ของสำหรับผัว อย่าได้ปิ่น ดินมีอย่าขาม เจ้าจงเกรงขาม อย่าได้ส่อส่วน ทำตามนุราน จึงจำรินผล ลูกแก้วกับต้นพื้งคำเมษร ... เจามาพื้งคำ จำไวษรใจ ลูกผัวมีอยู่ จงเอาใจดู อย่าเตรเรไป 2 แหล้ม ไป 2 ไม่แกใจ อย่าทำหลงโล ย่อมให้เคนเคื่อง ... ขากหนักลูกอา เปนค่นกำพร้า ตัวเปนผูหญิง ถอยคำให้มัน ว่าแต่ตามจึงตัวเปนผูหญิง ... ว่าแต่เปนที อย่าทำเซาสี อย่าว่าอย่าปน คอยสอนคอยว่า คำแต่ถอดน ว่าให้ผู่งคน เขาเหนดวย ... จ่เปรียบเทียบทำ

สั่งสอนลูกหลาน ตามความ แพนด้น ผูกเงี่ยงชายไสย อย่าได้ตีฉิ่น เรื่องราวกลาวสั้น อย่า
 นินทาไป สิ้นชบับแม่ม่ายสรลุกแต่ทานี้แลไป สิ้นชบับแม่ม่ายสรลุกแต่ทานี้แล” (หน้า
 40-48)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการดูแลครอบครัว แม่ดูแลสามีเรียบร้อย ให้ดูแลลูก
 ให้ดีด้วย ควรดูแลเครื่องใช้ต่าง ๆ ของสามีอย่างเหมาะสม สั่งสอนดูแลบุตรด้วยความนุ่มนวล อบรม
 บุตรในสิ่งที่ถูกต้องตามครรลองของสังคม ซึ่งน่าสังเกตว่า โลกทรรศน์ของผู้แต่งและผู้คัดลอก
 วรรณกรรมฉบับนี้ เน้นให้สตรีมีความรับผิดชอบต่อบุตร โดยมิได้กล่าวว่า มีหน้าที่อื่นใดที่
 เป็นของบุรุษเลย คำสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของบุรุษ ซึ่งควรจะเป็นผู้รับผิดชอบตระกูล มีเพียงคำสอน
 เพียง การเลือกภรรยาที่ดี และการทำตนให้มีศักดิ์ศรี

หมวดที่ 3 หัวข้อที่ 3 คนสืบตระกูล หลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นทายาท นอกจากจะรับ
 ทรัพย์สมบัติและวงศ์ตระกูลมารักษาสืบต่อแล้ว จะต้องเอาหน้าที่และคุณธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการ
 รักษาวงศ์ตระกูลมาปฏิบัติสืบต่อไป ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเจ้าสุทนต์นพพาน”
 ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนเกี่ยวกับหลักความประพฤติที่เป็นแนวทางให้แก่
 ผู้สืบตระกูลได้ ดังนี้

“ทาสั่งทวรที อย่าดาอย่าตี พ่อแม่ของตัว ไปดกนรัก กงจักผิดหัว เลือดลายอาบตัว เสี่ยง
 รongศรีพิ้ว เอาเบคเกียนม ปากรายแสนคม คารมแสนอนไม่รู้จักคุณ นำนมเข้าปอนปาก
 รายแสนอน เมื่อจับเลกแดง คลึงตามลั้งท้าว ดินนุเรา 2 เนือกกลางเลกแดง ยมพ่บานเข้า
 แทง ให้กินน้ำทองแดง” (หน้า 10-11)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับสิ่งที่คนสืบตระกูลหรือลูกหลานพึงปฏิบัติต่อ
 บพการี คือ อย่าดูค่าและอย่าทุบตีบิดามารดา ให้รู้จักบุญคุณของบิดามารดา หากทำไม่ดีต่อบิดา
 มารดาจะต้องรับโทษสาหัสเมื่อสิ้นชีวิตไป

“ตัวเจาเปนสาวอย่าจาวไป จะเลื่องลืออีไปอย่าได้ทำ เจริจาภาที อยาลวงพอ อยาขัศพ่อแม่
 ได้บับกำ ทาสั่งทาสอนให้เรงจำ” (หน้า 55)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการวางตนของผู้สืบตระกูล คือ ให้รักษาชื่อเสียง
 ของตน อย่าทำให้บิดามารดาได้รับความอับอาย เมื่อบิดามารดาบอกเตือนสิ่งใดอย่าได้กล่าวขัด ให้
 จดจำคำสั่งสอนของบิดามารดาให้ดี

“เจ้ารักสาฟัวให้จงนัก หมั่นก็ศถึงพ่อแม่บังเกิดหัวเกษ อยาหมายเหตุการเข้าหานัก จงรู้
 ผักตัวให้สัวรัก บุญนากเจ้าจงจำไว้ใสใจ อันการไม่รู้เจ้าสอน อยาหลบหลูท่านผู้ใหญ่ จง
 คูอู่จะอย่าอไส ... อันทาร์เปนพ่อฟัวแม่ฟัว เหมือนพ่อแม่ตัวเกิดเกษยา เจาอย่าทำความพิตรัส
 ย่า อย่าให้ท่านมารดาอ่นาทอน” (หน้า 68-69)

นอกจากจะให้ความเคารพบิดามารดาของตนแล้ว วรรณกรรมเรื่องนี้ยังสอนให้สตรีรู้จักเคารพบิดามารดาของฝ่ายสามีด้วย ให้รู้จักฝากเนื้อฝากตัว อย่าลบหลู่ ให้เคารพบิดามารดาของสามี เหมือนกับเป็นบิดามารดาของตนเอง

หมวดที่ 3 หัวข้อที่ 4 คนที่จะคบหา หลักการคบมิตร การคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและความเสื่อมของชีวิต จึงควรทราบหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องมิตรที่เป็นข้อสำคัญไว้ให้พิจารณาว่า เป็นมิตรที่ควรคบหาหรือไม่ และควรปฏิบัติตนต่อมิตรอย่างไร ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหา คำสอนเกี่ยวกับหลักความประพฤติเกี่ยวกับการคบมิตร ดังนี้

“คนชั่วอย่าคบ อย่าได้ประสบ คนภยจ้งไร ครันดีท่านชม ครันชั่วไญโย ภาจว่าไป
ความไขกอติ เจ้าสะหงวนตัวไวย ทำตามผู้ญู กลาวไวยนที ตั้งต่อความสัตร์ จะเปนสวัค
ดี จ้งจำเรญยี้ เพราะคำเราสอน” (หน้า 24-25)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการเลือกคบคนว่า อย่าคบคนชั่ว ให้รู้จักสงวนตัวในทางดี และรู้จักเชื่อฟังเมื่อผู้ใหญ่กล่าวเตือน

“ญิงชายคันภาร ลูกหลังส่งสาร มักยอมสวางหา ครันสำเรศแล้วมันไม่นำพา ทังนี้ลูกอย่า
ยอมเครื่องไม่ดี สุดใจคืนักคนชั่วมันรักจักให้อปรี คนมากลากหลาย ญิงชายว่าดี
แพศย้าบศรี อันนี้สุดใจ ย่อมขึ้นยอมชม ขว้าลองตองนม ให้ชายลงไหล่ ย่อมให้วุ่นวาย
เพราะเพลงสุดใจ แม้ว่ามีได้นานไปเสียตัว แต่ลวนคนชั่ว เสียด้วยสุดใจ มีฟังแม่ว่า ยึดไป
เบื่องหน้า เขากักโยโย คำแม่กลาวมากำพรจำไว เปนความสอนใจ จำให้มันคง แมรมีฟัง
คำ จตรเรทำ ใครจะเอาเปนเมีย เขาทำชนนี้จ้เป็นคันเสีย ไม่นับว่าเมียเสียด้วยสุดใจ เขา
รักด้วยอย่าคบคนชั่ว ทำรักโยโย เสียเงินเสียทอง แม่ยอมตั้งใจ สงวนตัวไวเขาจ้ได้ดี ลม
ลงดอนได้ ครันว่าสับใจไป ได้ความอัปรี เกิดมาทั้งขาด ขาศประเวณี คำบุรานนี้ ย่อมให้
เปนผน รูปทรงแมรชั่ว แต่รักสาตัว ให้จ้งเทียมกัน รักษาตัวไว้ ไม่มีสอล่วน ผุงประชาชล
ทำยอมใส่ใจ ต่อตั้งฟังคำ อย่าพอ ก่อทำทำแค้นแแก่ใจ เพื่อนผุงสนิด อย่าได้ไญโย
ทำรักจ้ใจ จได้กินแ่ง อย่าได้ไวใจ ม่นุศยอมแกลง ว่าคำสองคำทำราย กินแ่ง ม่นุศ
อมแกลง แต่งคำเจรจา เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายนี้ ไชร หายากหนักหนา แต่เพื่อนว่าไป
ไม่เหมือนแแก่ใจ แมรพุศเจรจา ดูอธยาไส คอยยุศคอยยัง อดขาดอดตั้ง อ้อฮาไยฮูตาภา
แล่น ไม่เหมือนแแก่ใจ เรื่องราวกลาวไว ให้จ้งแม่นั้ม ตั้งจิตระใจหวัง อย่าให้พลาดพลั้ง
อย่าให้ไหลหลงอดฆ่ารักษา อัทมาให้ตรง อย่าให้ไหลหลง” (หน้า 33-37)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับหลักการคบมิตรว่า อย่าคบคนชั่ว อย่าคบคนแพศยา เพราะจะชักจูงกันไปในทางเสื่อมเสีย ให้รักษาวลสงวนตัว เมื่อจะพูดกับมิตรแม้จะสนิทกันมาก

เพียงไรก็ควรใช้ถ้อยคำที่ถนอมน้ำใจกัน มีเพื่อนดีให้รู้จักรักษา การพิจารณามิตรที่จะคบ อาจดูที่การพูดจา ดูอรรถาสัยไมตรี แต่ควรพิจารณาด้วยความรอบคอบ อย่าคบหากับใครด้วยความหลง

“เมื่อออนเจาง จำไว้ให้ถึ อันตัวเปนสาว เหมือนจามจุรี ให้มีสวัสดิ์เปนที่ยัง อยาคบคนชั่ว จะเมาเมา จ๋เสียพงพาไปทุกสิ่ง จพูดเจรจากความแต่ตามจิง เปนหญิง จครองตัวไว้ให้จิงดี” (หน้า 58)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการวางตัวและการคบมิตรว่า ให้รู้จักวางตัวให้บริสุทธิ์ อย่าคบหากับคนไม่ดี เพราะจะนำความเสื่อมมาให้ ควรพูดจากันแต่พอเหมาะพอควร อย่าให้เกินเลยไปในทางไม่ดี

“อย่าคบเพื่อนนักเลงมันไม่ดี สนุกในใจไปอยู่มี ๆ ไม่คิดที่จะอายอดสู์ เจาไม่คิดการงารยาเรือน จคบแต่เพื่อน ไปเชื่อนอยู่ ฟังคำเพื่อนนักกมมีชู้ เซนนี้มีชู้มากหลาย เจาไม่คิดถึงพงษ์พันธุ์พ่อแม่ ทั้งปฐาตาแก่จะพลอยอาย เพื่อนรักมักทำให้เมามาย คบชายเมียมมีไม่ดีแก้ตัวได้แล้ววางไว้เห่นไม่เชาการ เพื่อนบารทาร์จะช่วยกรรหั่ว อ่คยาปกป้องเจาจครองตัว ความชั่วเจาอย่าเอาใจใส่ บิดามารดาสรตัง ยุศยัง เจาจงฟังคำทาร์ผู้ใหญ่ อย่าทำเผื่อเร่ออำพ้อใจ” (หน้า 59-60)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับมิตรประเภทที่ควรเลี่ยง คือ อย่าคบหากับนักเลงรักสนุก จะชักจูงให้ล้มเหลวที่การทำงานที่พึงกระทำ อย่าฟังคำเพื่อนที่ยุยงให้ทำสิ่งไม่ดี ให้นึกถึงคำสอนของบิดามารดาไว้ รักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลให้ดี อย่าให้เสื่อมเสียเพราะคบคนไม่ดี

หมวดที่ 3 หัวข้อที่ 5 คนงาน-นายงาน (ลูกจ้าง-นายจ้าง) คนที่มาทำกิจการงานร่วมกัน ในฐานะลูกจ้างฝ่ายหนึ่ง และนายจ้างฝ่ายหนึ่ง ควรปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องตามหน้าที่ เพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อให้งานได้ผลดี นายจ้างพึงบำรุงคนใช้และคนงานตามความเหมาะสม ประการแรก คือ จัดงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลัง เพศ วัย ความสามารถ ประการที่สอง คือ ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่ ประการที่สาม คือ จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ประการที่สี่ คือ มีอะไรได้พิเศษมาก็แบ่งปันให้ ประการที่ห้า คือ ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันสมควร ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 สามารถวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติระหว่างคนงาน-นายงาน ดังนี้

“อันคนบ้ศสบไม่เคยภ่พค่า ใช้การดีดาไม่ปรานี ให้ผู้เียงทาร์ที่มีค่าใช้ ผู้คนค่าโททาร์พรอมมูล อันคนตั้นได้ดีไม่มีทาร์พ บ้ศเดียวจ๋ยัพไปสาบสูญ หมิใช้พงษ์พ่าเลากระคุณ บ้ศเดียวสันบุญก็สูญไป” (หน้า 66-67)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการใช้คนว่า อย่าค้าอย่าทุบตีคนงาน อย่าถือตนว่าเป็นคนมั่งมีแล้วข่มเหงผู้อื่น เพราะทรัพย์สิ้นและยศนั้นเสื่อมได้

“การเรือนให้รู้เป็นผู้ใหญ่ จ้ใช้แต่ค่าโหม้นไม่ตี อันเสียใจแต่คานีชั่วหนัก มันจกมันลักเอาทุกที เงินทองสิ่งของอันใดๆ นาโรเจอาโยไว้วางใจ ไว้ใจเขาหนักมักเสียของ หายแล้วไปรองเอาแก่ใคร เจ้าอาโยไว้วางใจจงเก็บไว้ หายแล้วจะได้ทุกอยู่กับตัว” (หน้า 72-73)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการใช้คนว่า ให้รู้จักวางตัวให้ดี และอย่ามุ่งใช้แต่บ่าว เจ้าเรือนควรทำงานต่าง ๆ เองด้วย อย่ามอบความไว้วางใจว่าจนเกินพอดี ควรเก็บข้าวของให้มิดชิด เพราะทรัพย์สิ้นอาจสูญหายหรือถูกลักขโมยได้

เล่มที่ 1 หมวดที่ 4 คนกับมรรคา

คนกับมรรคาในที่นี้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความประเพณีที่จะนำไปสู่ธรรมอันเป็นประโยชน์แก่ชีวิต ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏเนื้อหาหลักความประเพณีที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับมรรคา 2 ประการ คือ คนใกล้ชิดศาสนา (อุบาสก อุบาสิกา) พุทธศาสนิกชน มีหลักปฏิบัติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับพระพุทธศาสนา คือ เกื้อกูลพระ กระทำบุญ ถูกราบพระศาสนา เป็นอุบาสก อุบาสิกา ชื่นนำ หมั่นสำรวจความก้าวหน้า และอีกหัวข้อหนึ่ง คือ คนสืบศาสนา ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรม และหลักความประเพณีที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่ในที่นี้จะแสดงไว้เฉพาะหน้าที่ที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ และข้อเตือนใจในความประเพณีปฏิบัติตลอดจนต้องอนุเคราะห์ชาวบ้านในทางธรรม และหมั่นพิจารณาตนเอง มีความรู้สึกตนอยู่ตลอดเวลา ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏคำสอนที่เป็นหลักความประเพณีในหัวข้อ คนกับมรรคา ดังนี้

“พระเจ้าออกบ้น ผักสาหน้ำไวย ช่วยเอาใจไสย อย่าให้สามอง อากาดเทวดา พักเวหาควัยก อรามกลั้วรับคำพระไวย ไสเกล้าไสยหัว หมี่ไหมองมัว ในพระศาสนา ทั้งพระชอว์นี้ ชื่นชมยินดี ทั้งพระคงคา ฤเลหลวงหวงลัก อามรักเอามา พระสมุคสุดทา ไม่เวนสักอัน” (หน้า 4-5)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนเกี่ยวกับการสืบศาสนาให้ดำรงอยู่โดยใช้กุศโลบายว่า เป็นคำสั่งของพระพุทธเจ้าก่อนนิพพานว่า ให้เอาใจใส่บำรุงศาสนาให้สืบต่อไป

“การสังทุกประการ มนุคเศียรฉาร จงรักษาด้วย ผักสาสะหน้ำไวย ยาให้ทุนมัว ทาวพระยาทุกหัว เรงกลั้วอบาย ทารสังฉาน 2 เมื่อจะเขานิฤฎการ กลับไปกลับมา สุขสมเขาแล้วหายใจออกมา ด้วยความกัรรุณา แกศัดทั้งหลาย แมรไครรักคัว อย่าทำขุนมัว กลั้วในอบาย” (หน้า 7-8)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนที่มีจุดประสงค์ให้คนสืบทอดศาสนา และทำตนให้อยู่ในศีลธรรม โดยเห็นว่า ก่อนพระพุทธเจ้าจะเข้านิพพานได้สั่งไว้เช่นนั้น

“ตนไม่สำนัก บาบนัก คนเคยผูกมัด อย่าสับอย่าฟัน หักถ่วงรายบอย คนใจจะกัน ใครทำอย่างนั้น บาบนักเลื้อใจ ให้ตั้งความสัต ให้ถวายเขาพระ แจกทหารจำสิน เขาตอกดอกไม้ เปนประนินทั้น ทูบเทียรมีกลิ่น ให้รงบูชา สารพัศสังมด ในวันอุโบสถ มันพึงเทศหน้า แปรคำสืบท่า คำทำตามศัทธา แดงเครื่องบูชา สิ่งของอันมี พึงพระสังคราส ตามคำโอวาท ของพระสัจฉินะริ ทารเทศหน้าไว แจงใจทวนที่ อานิสงฆ์มากมี นับได้อสงไข”
(หน้า 12-14)

ความข้างต้น สอนให้คนรู้จักดูแลทรัพย์สินที่เป็นของวัด เช่น ต้นไม้ของวัดที่บุคคลต่าง ๆ ได้อาศัยร่มเงา อย่าทำลายเพราะเป็นบาปหนัก ให้ถวายอาหารแก่ภิกษุ ให้ทำทาน และรู้จักบำเพ็ญภาวนา บูชาข้าวตอกดอกไม้และรูปเทียนในวันพระ ใครทำเช่นนี้จะได้อานิสงฆ์มาก

สรุปความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1

ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏเนื้อหา คำสอนในหัวข้อคนและสังคม 3 หมวดย่อย คือ 1. สมาชิกในหมู่อารยชน 2. คนมีคุณแก่ส่วนรวม 3. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน อนึ่งในหัวข้อคนกับสังคมหมวดที่ 4 ที่ระบุไว้ในหลักธรรมบุญชีวิต คือ คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี วรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 ไม่ปรากฏเนื้อหา คำสอนในหมวดนี้ และจากการวิเคราะห์ภาพรวมของเนื้อหา คำสอนในวรรณกรรมฉบับนี้แล้ว พบว่า คำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 นี้ ไม่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง แต่เน้นสอนให้ประชาชนมีความประพฤติที่อยู่ในกรอบจารีตประเพณีของสังคม

ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏเนื้อหา คำสอนในหัวข้อคนกับชีวิต จำแนกเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้ 3 หัวข้อ คือ คนที่ประสบความสำเร็จ คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ และคนกับครอบครัว

ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏเนื้อหา คำสอนในหัวข้อคนกับคน จำแนกได้เป็น 5 หัวข้อ คือ คนร่วมชีวิต คนรับผิดชอบตระกูล คนสืบตระกูล คนที่จะคบหา และคนงานกับนายงาน

ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่ นิพพาน” ฉบับที่ 1 ปรากฏเนื้อหา หลักความประพฤติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับมรรคา 2 ประการ คือ คนใกล้ชิดศาสนา

(อุบาสก อุบาสิกา) พุทธศาสนิกชน มีหลักปฏิบัติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับพระพุทธศาสนา และอีกหัวข้อหนึ่ง คือ คนสืบศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา ในวรรณกรรมไม่ได้กล่าวเจาะจงว่า การสืบศาสนาเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ แต่กล่าวให้ทุกคนช่วยกันสืบศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

จากการวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 พบว่ามีเนื้อหาที่ยืนยันถึงโลกทัศน์ชายเป็นใหญ่ในสังคมไทยยุคก่อนอย่างชัดเจน และเห็นได้ชัดว่า หน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน หน้าที่ในบทบาทของผู้โอนอ่อนผ่อนตามถูกปลูกฝังให้มีความเชื่อว่า เป็นหน้าที่ของสตรีทั้งสิ้น สันนิษฐานได้ว่า ผู้แต่งกลอนสวดหรือผู้คัดลอกเป็นบุรุษ ซึ่งได้กำหนดลักษณะของสตรีในอุดมคติของชายไทยสมัยก่อนไว้ อาทิ ให้ดูแลปรนนิบัติสามี ให้เคารพข้าวของเครื่องใช้ของสามีถือ ให้ดูแลภรรยาน้อยของสามี ให้รักและเคารพบิดามารดาทางฝ่ายสามีดุจดุจดามารดาของตน (ฝ่ายหญิง) เป็นต้น เมื่อค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับขนบการแต่งหนังสือสวดของไทย พบว่า “ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ฟังมากกว่าจะเป็นผู้คัดลอกหรือผู้สวดเพราะในสมัยก่อนผู้หญิงไม่ได้เรียนการเขียนอ่าน” (พระยาอนุมานราชธน, 2515, หน้า 451) จึงเป็นเรื่องปกติที่เนื้อหาในหนังสือสวดมักถูกแต่ง หรือคัดลอกโดยบุรุษจะมีข้อกำหนดและข้อเตือนใจสตรีอยู่เป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ความคิด ความเชื่อ และคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 1 นี้ ถูกถ่ายทอดสู่สังคมซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทั้งในลักษณะของวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่มีการสวดอ่านให้แก่คนในชุมชนได้ฟังในวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา และทั้งในบทบาทที่เป็นงานวรรณกรรมลายลักษณ์อักษร ที่เป็นหนังสือต้นฉบับที่ใช้ในการสวดอ่าน ซึ่งมีการคัดลอกไว้หลายสำนวนอีกด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้คำสอน ความคิด ความเชื่อ และข้อปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับหน้าที่ของบุคคลที่มีบทบาทต่าง ๆ ในสังคมไทย ทั้งบิดา มารดา สามี ภรรยา บุตร มิตรสหาย นายจ้าง ลูกจ้าง และผู้ทอดสืบศาสนา ที่ปรากฏในวรรณกรรมฉบับนี้ ได้ถูกปลูกฝังให้เป็นรากฐานของธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมไทยมาช้านาน

ฉบับที่ 2

พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน ฉบับที่ 2 หมายถึง เอกสารลำดับที่ 350 เรื่อง พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน “บัญชีเอกสาร โบราณ หมวดวรรณคดี หมุกาพย์ (กลอนสวด) ประเภทสมุดไทย เล่ม 2 ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พุทธศักราช 2541” เนื้อความในเอกสารประกอบด้วย

2.1 นิพพานสูตร ประวัติพระพุทธเจ้าเข้าปรินิพพาน

2.2 ปกิณกรรมสุภาษิต สอนให้รู้คุณบิดา มารดา ครู สามี และอย่ามีความประมาท

2.3 กรรรมบท 10 สอนให้ละอกุศล บำเพ็ญกุศล

2.4 คาถานมัสการพระพุทธเจ้า (ส่วนที่ 1)

2.5 คาถานมัสการพระพุทธเจ้า (ส่วนที่ 2)

2.6 เทศนาสูตรต่างๆ (ความเรียง)

2.7 แม่สอนลูก สอนให้แม่ระมัดระวังลูกสาวของตนเอง อย่าปล่อยลูกมากนัก

เล่มที่ 2 หมวดที่ 1 คนกับสังคม

ความเชื่อเกี่ยวกับคนและสังคม ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 แบ่งเป็น 2 หมวดย่อย คือ 1. สมาชิกในหมู่อารยชน 2. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน

หมวดที่ 1 หัวข้อที่ 1 สมาชิกในหมู่อารยชน หมายถึง การมีความประพฤติชอบ แบ่งตามเนื้อหาที่ปรากฏได้เป็น 3 หัวข้อ คือ กายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริต คือ มีความประพฤติชอบทั้งกาย วาจา ใจ เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏเรียงตามหัวข้อตามกรอบการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย มีเนื้อความที่แสดงหลักปฏิบัติ ดังนี้

“จกีนจอยู่ ไม่รู้ฤาณา พาทีกิริยา ขอมมาคิดไป พุดจาสเทิน ถับนอนหาง เหิน ขวยเงินนำใจ แต่ก่อนแต่ก็ ดังนี้เมื่อไร พุดจาปราโส หมีไครจพาที แต่ก่อนถับนอน เกยเรียงเตียง หมอน อิงแอบแนบขริ สะเทินเหินห่าง ไกลยคางชนะนี้ พุดจาพาที ไม่ดีสักคำ นอนถอนใจใหญ่ เลเมอเพื่อไป หลงไหลพื้มพื้ม เลเมอกระซิบ รุบจับจิมงำ ร้องว่าอย่าทำ มือคลำค้วหา ดิ้นขึ้น โส่กเส้รา ศรีสินั่นเล่า เส้ราหมอนักหนา ทรวงนั้นเคลื่อนคล้อย เส้ราสร้อยโรยราพุ่มพวงดวงตา โรยราชุ่มหมอง แต่ก่อนแต่หลัง เนื่อนมกลมตั้ง ดงดอกบัวทอง คลอยคลาดจากทรวง โรงรวงทั้งสอง น้อมไปไครต้อง ประองคองกับชาย ให้ชายเกล่นคลำ ยิกยอกชอกซ้า ระส่ำระสาย เส้ราหมองไปมค รอยรศักกล่นชาย หึงชั่วตัวร้าย กลิ่นชายติดมา ความคิดกลางที่ อ่าบน้ำคัดศรี ทีในคงคา ไม่มคกลิ่นร้ายอาย ของชายติดมา หมีให้มารดา สงกาสิงไร ฟิงทำสสวย เขารู้ยม้วย แก้วขวยไปไซ คบแดงขัดศรี เหมือนดังกระษัตริ ชั่วแล้วเลนา” (หน้า 138-140)

ความข้างต้นกล่าวถึง หลักกายสุจริต มีใจความว่า ให้รักษากิริยามารยาท การพูดการจาอย่ามีจริตเกินงาม เวลานอนอย่าละเมอเพื่อเข้าถึงเรื่องตื้นหา และเมื่อตื่นมาอย่าคร่ำครวญเกี่ยวกับสิ่งที่ฝัน และเมื่อหญิงใดปล่อยตัวให้ชายจับต้องศรีระ และวรรณะก็จะหมองไปสิ้น และกล่นสาบชายที่ติดตัวหลังจากถูกจับต้องนั้น แม้ว่าจะชะล้างอย่างไรก็ไม่หาย คำสอนดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ให้สตรีระวังตัวระวังใจ ไม่ให้หลงไปกับตัณหาของตน ทั้งยามตื่นและยามหลับก็ต้องระวังตน

อย่าได้ผลอไผล

ในเนื้อหาวรรณกรรมเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 พบเนื้อหาเกี่ยวกับหลักความประพฤติที่เป็นวิสุทธิ หรือความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่จริงถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา ข้อคำสอนเกี่ยวกับหลักวิสุทธิ ความว่า

“เกิดมาเป็นคน ท่านไม่นับไม่ถือ เขาเลื่องลือทุกตำบล กลับชาติจากเมืองคน ชมมะบาน เขาพาไปลงหญิงใจมีดมัว แข่งคำฟัวไม่ปราโส เป็นคนแสนจ้งไร ได้บ่าบนักไข่กอดี บาบเองผจนตัว ด้วยมีดมัวในโลกิ เกิดเป็นกระษัตริ์ ไคฟ้งแล้วเร่งรำฟึง คำพอฟัวแลแม่ฟัว บได้กัถบบตามถึง ยังมีหนอนไย่ตัวหนึ่ง ในนระกยอมกินคน สิ้นชาติเอากำเนิด จึงได้ เกิดในตำบล หนอนใหญ่อันกินคน เข้าชื้อแย่งไม่ปราโส เป็นคนไม่สุภาพ กล่าวคำยาบให้ แค้นใจ ว่าได้ก่อว่าไป สำคั้นแล้วว่าตัวดี ไม่กัถวไม่ลอยคัรนเมื่อตายบาบยายี หนอน ใหญ่ตัวยวารี เข้าล่ากัสนกินทั้งเป็น เจริจว่าอุกอาจ ความประมาทนี้ดังเขน หนอนจะ กินทั้งเป็น เหมนเนาแล้วดั่งอาจม มักแข่งมักคำฟัว สำคัญว่าตัวกูดี คาฟัวว่าทวนถึ ปากนั้น เน่าหมี ทันตาย หญิงโคมีปัญญา รู้เจรจามีความอาย รู้กลัวจะตุรบาย คนนั้นและมีปัญญา หญิงโคไม่มีดมัว สั่งสอนฟัวให้ศรัทธา ท่านนับว่ามีปัญญา ประเลฐแล้วในเมืองคน จักใคร ให้พันบาป เรียนสุภาพไว้กับตน เท่านั้นเป็นมงคล” (หน้า 66-67)

ความข้างต้นกล่าวถึง หลักวิสุทธิมีใจความคำสอนว่า เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ควรให้ความ นับถือผู้อื่นอย่างเหมาะสม และเมื่อเกิดเป็นหญิงต้องระวังอย่าให้จิตใจขุนมัวจนพลั้งกล่าวคำแข่งคำ สามีของตน สิ่งนี้เป็นบาป นอกจากนั้นยังไม่ควรด่าบิดามารดาของสามี สิ่งนี้ก็เป็นบาปเช่นกัน บาป นั้นจะทำให้ตายไปต้องตกนรก เนื่องจากกล่าวคำด่า คำยาบ และการแข่งคำสามีนั่น จะส่งผลให้ ปากของสตรีมีกลิ่นเหม็นเน่า แต่หากหญิงใดเป็นหญิงดีมีสติปัญญา จะบอกสามีให้เกิดความศรัทธา แก่ตนเองได้ และเมื่อได้รับความนับถือย่อมเป็นมงคลแก่ชีวิต

นอกจากนี้ ในวรรณกรรมเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 ยังระบุชัดถึงกุศล กรรมบท คือ กายสุจริต วิสุทธิ และมโนสุจริต โดยเน้นข้อความที่เป็นโทษแก่ผู้ไม่ปฏิบัติตาม ความสุจริตทั้งสามประการ ดังนี้

“กายะกำสาม ครีลัทธิพ 1 สำผัสผลาวาท 1 ผรุสวาท 1 มโนกำสามครีอะภิชมาโลก 1 พยาบาทผูกเวร 1 มิจฉามีทิจูถือผิดเป็นช่อบ 1 ทำผู้โคหมีได้ทำอุกศลด้วย แลตายไปก็จได้ สวรรค์ในชั้นจาตุมาหาราชิกาดาวดึงษายามาคุติดา จนถึงพรหมสิบหกชั้น ไคชั้นหนึ่งตาม วาศหนาของตัวแลถ้าทำอะกุศลกำด้วย กายวาจาใจย กำแลกำนันบาบบางก็จเป็นแต่เปรต เดียรณานอสุรกาย” (หน้า 102-103)

ความข้างต้นกล่าวถึง คำสอนที่เป็นกุศโลบาย คือ กายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต หมายความว่า การลักทรัพย์ การทำร้ายร่างกายผู้อื่น การพูดคำไม่สุภาพ เป็นกรรมที่เกิดจากการกระทำ ให้จนวันการผูกพยาบาท การทอนตน เห็นผิดเป็นชอบ ไม่รู้จักคิดเรื่องทำบุญให้ทาน ถือเป็นมโนกรรม หากจนวันสิ่งเหล่านี้ได้เมื่อตายไปจะได้ขึ้นไปอยู่ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามวาสนาของตนที่ได้กระทำ บุญมา แต่หากผู้ใด ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น พูดคำไม่สุภาพ ผูกพยาบาท หึงทอนตน เห็นผิดเป็นชอบ ไม่รู้จักคิดเรื่องทำบุญให้ทาน ผู้นั้นตายไปก็จะไปเกิดเป็นเปรตหรืออสุรกาย

หมวดที่ 1 หัวข้อที่ 2 คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน คือ หลักความประพฤติดีที่จะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรม ทำตนให้เป็นที่ยิ่งของชนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหา เป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ ด้วยการประพฤติดีสำหรับสร้างที่ยิ่งแก่ตนเอง ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัวในวรรณกรรมเรื่อง “พระเจ้าช้างเผือก” ฉบับที่ 2 ได้ผูกข้อคำสอนไว้เป็นกลอนสุภาพิต ปรากฏเนื้อหาดังนี้

“ได้เลือกหา วาทีดีแลที่ชั่ว ถึงผิดพลั้งยังตัวกลับถ้อยหลัง ที่ประมาทพลาดไปให้ระวัง
จารึกฝังไว้ในอุราแลอารมณ์ อย่าพูดมาก อย่าคิดชั่วที่หยิ่ง อย่ากลบเกล็นกลอนักดีมักกลับ
ประทุกันเกลื่อนเรือนักมักจะจม ถ้าสูงนักดีมักถล่มลงจมดิน ถ้าเรวนักไม่ทันยังจบัล้ง ทำ
ถ้าซ่านักดีมักถล่นไปสิ้น ถาคลาดนักดีมักวิ่งจะชิงบิน ถากลั่นนักดีมักบิ่นจะสิ้นคม ถ่า
แค่นักดีมักคับจะยับยาก ถากวางมากไม่มีใจใส่พอให้สม ถ่าเบานักดีมักปลิวละลือลม ถ่า
นักนักดีมักจมแต่อย่างกลาง ถ่ายอนยาวเกินนักดีมักนุง ถ่าสาวนักดีมักยุ่งจตองสาว ถ่าสั้น
นักดีมักจะย่นชิงหนทาง ถ่ายาวนักดีมักคางจะคาคทุน ถ่าถีนักไม่ชองจะตรงบ้าง ถ่าห่าง
นักดีมักกวางตกได้ถุน ถ่าไม่คิดดีมักผิดไม่มีทุน ถ่าคิดนักคินักขุนเคืองระคาย ถ่าผู้ใจ
หมายทำร้ายเรา อย่าใจเบาให้เห่นกระแสนกรสาย ถ่าจะจับ ๆ ไหม้นคันให้ตาย ดูแยบคาย
อย่าจะยับจับหางงูถึงใครเขาจะเอาความมาถามเล่า อย่าหูเบาฟังหูให้ไว้หู แมนเดกมันพูด
ชอบเห่นเขาเป็นครู อยาลบหลู่เด็กนั้นด้วยมันดี เกิดเป็นคนแล้วอย่าได้ไว้ใจคน อย่าเชื่อ
คนกลับกลอกกลอกเหมือนผี คนทุกวันมันจให้ใครได้ดี คนเคียวนี้สันดารเปนพาลชุมเม้น
ตัวจกก็เจียมสเจียมจน อย่าชุกชนให้คนมันเข้าหลุม อย่าอวดตนขอยกเข้าปกคลุม อย่าทำ
หุ้มเปลือกนอกให้ออกโต หนึ่งตัวเขาเลาต่ำอย่าทำปราช อดจะลาดพูดออกเหมือน
บอกโจ ตัวเลกนี่อย่าทำจิตให้ใหญ่โต อย่าโยโสโงะลาดไว้ในใจ เหมือนดาบอยู่ในฝัก
ไม่ชักเล่น ใครไม่เห่นคมทู่หาไรไม่ จสำคัญสั้นยาวว่าตัวไร ก็ครามใจตลิ่งอยู่ไม่ดูแคลน
หนึ่งไม่ควรปฤกษาอย่าหาฤฯ ได้จับถือสิ่งไรแล้วให้แน่น อย่าให้พลัดกะเทกหลงแตกแดน
ใครทำคุณแลก็แทนให้สมควนใครทำผิดพลาดพลั้งให้สังเกต ให้เห่นเห่นผ่อนผันอย่า

หันหวน เหนมรยาอย่า...ซำรุด...หลังกระบวน เหนไม่ควรวนจิตรพินิดู ความลับอย่าให้ไซสวาง ปาเสื่อป่าซำงอย่าใหอาไสรอยู่ มีวิชาอย่าประกวตเทียวอวรู้ เอาไว้สู้รบรับ เมื่ออัจนเกิดเป็นชายหมายหาวิชาดี เหมือนจามะจรีรักษาชน อย่าทะนงองอาจประมาท คนอย่าหมิ่นตนว่าใครงทำไมเอช” (หน้า 143-147)

หลักความประพฤดิข้อความคำสอนที่ผู้เป็นคำกลอนในข้างต้น มีใจความว่า ผู้แต่งวรรณกรรมได้คัดสรรถ้อยคำที่แสดงถึงความคิดและความไม่ดีมานอกเดือนให้คนที่เคยพลาดพลั้งทำสิ่งไม่ดีได้จุกคิดกลับตัว ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท อย่าพุดจาเลยเถิดจนเกิดความเสียหาย อย่าเป็นคนกลับกลอก อย่าอาสารับภาระเกินตัว อย่าคิดว่าตนสูงส่งกว่าผู้อื่นจะพลาดพลั้งได้

เมื่อทำการสิ่งใดให้ค่อยทำอย่างช้า ๆ ด้วยความรอบคอบ อย่าหุนหันพลันแล่นหรือกล้าจนเกิดความเสียหาย เวลาจะทำการสิ่งใดให้ทำแต่พอดีไม่มากหรือน้อยจนเกินไป อย่าหุเบาใจเบา ต้องเป็นคนหนักแน่น เมื่อจำเป็นต้องโอนอ่อนผ่อนตามผู้อื่น อย่ายอมให้มากเกินไป เพราะจะทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในภายหลัง

ควรเป็นคนละเอียดถี่ถ้วน แต่ไม่จุกจิกจนเกินไปพอดี เวลาพิจารณาสิ่งใดให้คิดในทางบวกไว้จะได้ประโยชน์ แต่ถ้าคิดจุกจิกมากเกินไปจะทำให้ผู้อื่นเกิดความรำคาญ จนอาจมีผู้คิดปองร้ายกับเราได้ ให้พิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ หากจับได้ว่ามีคนปองร้ายเรา ให้ไต่ถามว่าเป็นเพราะเหตุใด อย่าหลงมัวเมา อย่าใจอ่อน อย่าหุเบาเชื่อคำศัตรู

อย่าลบหลู่ครูอาจารย์ และอย่าลบหลู่บุคคลเพียงเพราะเขาอายุน้อยกว่า ให้ระลึกอยู่เสมอว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็สามารถให้ข้อคิดสอนใจเราได้ อย่าเชื่อใจคนง่าย เพราะคนที่หน้าซื่อใจคดมีมาก

อย่าอวดว่าเป็นคนมีถิ่นฐานจริงของตน เพราะเป็นสิ่งที่โง่เขลา ถ้ามีสิ่งใดไม่รู้ให้ยอมรับ อย่าอวดรู้อวดฉลาดในสิ่งที่ตนไม่มีความรู้ นั้น คนที่อวดรู้ผู้อื่นจะดูออกว่าเป็นคนเขลา ไม่สามารถปกปิดได้ ไม่ควรทำหน้าใหญ่ใจโต ผู้รู้ผู้ฉลาดมักเก็บความรู้ไว้แสดงเมื่อจำเป็น เปรียบดังดาบที่อยู่ในฝัก มีความคมแต่ผู้ใช้ดาบเป็นจะไม่ชักดาบคมออกมาโดยไม่จำเป็น เพราะจะเกิดอันตรายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

อย่าดูแคลนผู้อื่น อย่าขอคำปรึกษาในเรื่องที่ตนเองยึดมั่นหรือมีแนวทางอยู่แล้ว เมื่อผู้ใดมีบุญคุณต่อเรา เราก็ควรที่จะตอบแทนบุญคุณนั้นอย่างเหมาะสม เมื่อทำผิดพลาดไปให้รู้จักพิจารณาความผิดของตนอย่าทำโมโหกลบเกลื่อน เมื่อมีความลับก็ควรเก็บความนั้นไว้ไม่ควรบอกให้คนอื่นรู้ เมื่อมีวิชาความรู้ให้เอาไว้ทำมาหาเลี้ยงชีพ อย่างนำความรู้ที่นำมาใช้อย่างตน

หากเกิดเป็นบุรุษก็ให้รักษาศักดิ์ศรีของตนให้สะอาด เหมือนจามรีที่รักษากายให้บริสุทธิ์ อยู่เสมอ อย่าหึงหวงตนเพราะความทนงจะก่อให้เกิดความประมาท และอย่าดูถูกความสามารถ ของตนเอง

หากยึดหลักดังกล่าว จะทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน เนื่องจาก มีความ ประพฤติที่จะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีธรรม ทำตนให้เป็นที่พักพิงของตนได้ พร้อมทั้งจะ รับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหา เป็นภาระถ่วงหมู่คณะ หรือหมู่ญาติ ด้วยการประพฤติ ธรรม สำหรับสร้างที่พักแก่ตนเอง

เล่มที่ 2 หมวดที่ 2 คนกับชีวิต

เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของตนให้อยู่อย่างดีที่สุด ตลอดจนใช้ชีวิตนั้นให้เกิด คุณประโยชน์คู่มากับการที่ได้เกิดมา กล่าวคือ ดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของ การมีชีวิต ในวรรณกรรมเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 พบเนื้อหาในหัวข้อคนกับชีวิต เกี่ยวกับหลักสำหรับคนไม่หลงโลกไม่พลาดพลั้ง ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำชีวิตไปสู่ความ เจริญรุ่งเรือง ปรากฏเนื้อหาดังนี้

“เป็นคนอยู่ในโลกก็รู้จักยังมี เคยทำอะไรได้ทำบุญ มียศมีศักดิ์ถึงคุณ บได้ลิ้มบุญ พระ สิริคุณไตร บใดเป็นคนหลงใหล เพราะว่ามีน้ำใจ อันชื่อต่อคุณพระศาสดา © ทั้งนี้ได้ด้วย สัทธา เพราะว่าปัญญา ประเสริฐยิ่งกว่าคนทั้งหลาย ปัญารู้กลัวรู้อาย แม้ว่าหญิงชาย กลับ ชาตีก่อถึงโศกา แม้ว่าคนใดเกิดมา พบพระศาสดา เปนคนนิสสามาญ จักได้ทำบุญให้ ทาน ได้สร้างสมภาร ได้ฟังพระเจ้าเทศนา ให้เร่งรำพึงจินดา จงรู้ประชา ได้กับพระ เจ้าอยู่หัว ผู้ใดมีความรักตัว รู้เกรงรู้กลัว ได้ฟังคำพระสั่งสอน คาถาทานไว้แต่ก่อน ให้เป นบทกลอนพิลาพลพิไลนิกหนา แม้ว่าคนใดศรัทธา รู้ฟังคาถา ชรับชราบกระเมนหิญาไท ใหพ้นจากความสงไสยฟังทานแจ้งใจ รู้แล้วก็ให้ทำตาม คนใดถือไตรทั้งสาม เทวา เกรงขาม ส้องสาธุการถวายพร หมิใดเลื่อมใสทร อยู่ในสั่งสอน รู้คุณพระเจ้าเทศนา รู้ น้อยทานให้ไถ่ถาม ทานให้ทำตาม พ้นจากนระกหัสส์ ผิดชอบ ทานไว้ถ้วนถี่ มีในบาฬี” (หน้า 58-60)

ข้อความคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่ยกมาข้างต้น มีใจความว่า เมื่อ เกิดเป็นคนอย่าหลงอยู่ในโลกีย์ เมื่อเกิดมามีฐานะก็ควรรู้จักทำบุญ เมื่อมียศศักดิ์ก็อย่าหลงให้ระลึ กถึงคุณพระศรีรัตนตรัย และพระศาสดาด้วย เนื่องจากการที่บุคคลจะได้คตินั้นย่อมเกิดจากปัญญา และ ปัญญานั้นเกิดได้เมื่อบุคคลตั้งอยู่ในศาสนา รู้จักทำบุญให้ทาน รู้จักฟังพระธรรมเทศนา และสิ่งที่ล้ำ ค่าที่สุดในชีวิตบุคคล คือ การได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน และต้องรู้จักเคารพเกรงبارมีของพระเจ้า

แผ่นดิน นอกจากนั้นยังสอนให้บุคคลรู้จักเกรงกลัวต่อบาป และมีศรัทธาต่อพระศาสนา ยึดถือบูชา ไตรสรณะคณีน¹ รู้จักฟังพระธรรมเทศนา รู้จักให้ทานทำดังนี้แล้วจึงจะพ้นจากขุมนรก

“ให้ยั้งประณิบัติตามสามาถิติ สามาสังกับโป สัมมาวาจา สัมมากำมัน โด สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นั้นให้ตั้งตัวอยู่ในสามาถิติ ผู้มีปัญญาให้พิจารณาเห็นว่าหมีเพียงแท้หมีได้เป็นแก่นสารให้พิจารณาตามทางธรรม พระเจ้าเทชนาสังสอน สิงโคผิดไหลวางเสีย สิงโคชอบใหอดญาประณิบัติตามสามาสังกับโป ครีดำริการสิงโคให้บริสุทเป็นารกุศล ปราศจากโกหกมายาฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ แลหมีได้คิดถึงการอะกุศล สัมมาวาจาจะจรจาสิงโคโดย โหเป็นยกเป็นารกุศล ปราศจากมุสาวาทเปสุญวาทสัมพัชผลาวาทพฤษวาทยาบช้า สัมมากำมัน โดครีตั้งตัวควัวไ้เป็นอันดี ซื่อต่อในพระศาสนาหมีไ้ด้น้อมไปในการบาป ตั้งอยู่ในการกุศลทั้งปวง สัมมาอาชีโวครีทำมาหากินโดยสัจโดยจิง หมีโคทำกินโดยโกหกมา ยาเบื้อเมาด้วยยาพิษ 1 เครื่องสาตราวุท 1 เนื้อสั่วพลาสติก 1 แลเลี้ยงสัตว์ไ้ขาย 1 เป็นต้นว่าเปดไ้ก่อหู่ ข้าคนช่วยมาถูกขายแพง ข้าสังเงินคิดเอาดอกเบี้ย สัมมาวายาโมครีความเพียรเป็นอันดีในการกุศลอุยาสวคณนไ้พระฟังธรรม มีความเพียรหมีไ้เกียจคร้านในการกุศล สามาสติมีสะติรอบคอบเป็นอันดี ไม่รู้หลงรู้ลืมเอาพระ คุณเป็นอารมณ์ทุกอิริบถจะ ไ้ว่าเงว่นเสียหมีไ้ได้ อารมณ์เป็นอุเบก ขามัทธยัคหมีไ้ฉันทา โทษาหิงยาพยาบาทผูกเวรแก่ผโคหมีไ้ได้ แลชายหญิงอุยาสประณิบัติตั้งกล่าวมา นี้นุคคลผู้นั้นจเอาตัวออกจ่าอบายะภูมิเป็นอันเที่ยงแท้แล” (หน้า 76-79)

¹ วิธีการบวชในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เหล่าสาวกของพระองค์สามารถบวชให้แก่ผู้ที่มีความศรัทธาโดยไม่ต้องนำพามาให้พระองค์บวชให้โดยวิธีการบวชในศาสนาพุทธนั้นจะมีอยู่ 3 วิธีคือ

* เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ วิธีที่พระพุทธองค์ทรงให้การอุปสมบทด้วยพระองค์เอง เมื่อพระองค์ทรงอนุญาตในการอุปสมบทก็จะทรงตรัสว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” เมื่อพระองค์ทรงตรัสเสร็จ ผู้ที่ขอรับการบวชนั้นก็จะสำเร็จเป็นพระภิกษุทันที

** ศิรณคมนูปสัมปทา คือ วิธีการอุปสมบทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานอนุญาตให้เหล่าพระสาวกสามารถให้การอุปสมบทแก่ผู้ที่มีศรัทธาได้เอง เนื่องจากเมื่อเหล่าบรรดาพระสาวกเมื่อได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธองค์แล้ว ก็ออกเผยแผ่ธรรม เมื่อทำการเผยแผ่มากเข้าก็มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระธรรมคำสอน ออกมาที่จะออกบวช แต่เป็นการยากลำบาก เพื่อให้พระพุทธองค์ทรงบวชให้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเห็นความยากลำบาก พระองค์จึงทรงประทานอนุญาตให้พระสาวกเหล่านั้นให้การอุปสมบทแก่ผู้ที่มีศรัทธาได้ ซึ่งการอุปสมบทวิธีนี้ก็เพียงแต่ ผู้ที่มีศรัทธาเข้าไปกราบภิกษุผู้ที่จะบวชให้ท่าน แล้วผู้ที่จะบวชกล่าวคำขอถึง “ไตรสรณคมน์” 3 ครั้ง เมื่อกล่าวเสร็จสิ้น ก็เป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์

*** อุติตติจตุตถกรรมวาจา คือ วิธีการอุปสมบทโดยคณะสงฆ์มิใช่ให้โดยพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นวิธีที่มีใช้ในการอุปสมบทในปัจจุบัน วิธีการขอเข้ารับการอุปสมบทในวิธีนี้ก็โดยให้ผู้มีศรัทธาไปรณนาที่บวชเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ เมื่อพระอุปัชฌาย์รับผู้ที่จะบวชนั้นไว้แล้ว ต่อมาพระอุปัชฌาย์จึงพาเข้าไปรับการอุปสมบทต่อคณะสงฆ์นั้นอีกทีหนึ่ง เมื่อไปถึงทางคณะสงฆ์จึงสวดประกาศเพื่อรับหรือไมรับผู้ที่จะบวชนั้น ถ้าคณะสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์ คือ ไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็ได้สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์

ข้อความคำสอนเกี่ยวกับ หลักธรรมในการดำเนินชีวิตที่ยกมาข้างต้น มีใจความว่า ให้รู้จักตั้งตนในมรรค 8 อันประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวาชมะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ให้ยึดหลัก ปัญญา ศีล สมาธิ ให้รู้จักพิจารณาว่าไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้ ให้รู้จักปล่อยวาง

สิ่งใดที่เป็นสิ่งดี เป็นประโยชน์ ก็ให้ปฏิบัติสิ่งนั้นด้วยใจกุศล ยึดมั่นในหลักธรรม ห้ามโกหก ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ และห้ามคิดในสิ่งที่เป็นอกุศล ไม่ควรพูดคำหยาบและคำโกหก ให้หาเลี้ยงชีพด้วยสุจริต ห้ามทำมาหากินด้วยการหลอกลวงผู้อื่น ห้ามมอมเมาผู้อื่นด้วยสิ่งที่เกิดโทษ ห้ามทำมาหากินโดยใช้เครื่องศาสตราวุธ ห้ามล่าเนื้อล่าปลา ห้ามเลี้ยงสัตว์ไว้ขาย ห้ามซื้อของถูกมาขายราคาแพง ห้ามปล่อยเงินกู้โดยหวังดอกเบี้ย

ควรมีความเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ อย่าเกียจคร้านในการสร้างกุศล ควรมีสติรอบคอบในการดำรงชีวิต ระวังอารมณ์ของตนให้ดี ให้ถือหลักวางเฉยหรืออุเบกขา อย่าได้พยาบาทผูกแหว หากปฏิบัติตนดังนี้จะสามารถรอดจากนรกอบายภูมิได้

“พระเจ้าตัสสะเทศนาว่าสัตว์ทุกวันนี้ยินดีกามคุณทั้งห้า ครอบงำหนึ่ง เสี่ยงหนึ่ง กลิ่นหนึ่ง รสหนึ่ง สัมผัสหนึ่ง จึงเกิดโจรกำรบพุ่งฟันแทงกัน แลเรียนศิลปศาสไปบิขาย จึงไฉนความทุกเดือดร้อน แลภรรยาสามีทั้งนี้ 2 ก็เพราะค้นหา 2 ครีความปราถนา อันบุรุษแลขัตติย์โง่ดงามเนื้อหนังบริบูรณ์ ยัตรีแค่สืบห้ำสืบท หก บุรุษจงามแต่ยี่สิบปียี่สิบห้าปี รุบจให้โทษครีแก่ชราคร่ำคร่า เนื้อหนังหนุ่ห้วงอกฟันหักเน่าเปื่อยพะพองต่าง 2 ถ้าตายลงวันหนึ่งสองวัน แล้วก็เหม็นเน่าบุพโลหิต ไหล่ออกจากทวารทั้งเก้า รูปที่ดีทั้งามนั้นก็ตายไป นี่แลรูปยังรู้แปรปรวนไม่เที่ยงไม่แท้ จให้ปราศจากมกัผลรูปนี้ลงมุกบัตริศสัตว์ไว้ในสงสาร ถ้ายินดีอยู่ด้วยรูปแล้วก็จประมาท” (หน้า 107-109)

ข้อความคำสอนเกี่ยวกับ หลักธรรมในการดำเนินชีวิตที่ยกมาข้างต้น มีใจความที่อ้างถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าว่า คนมีความเดือดร้อน เพราะยินดีในกามคุณทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสี่ยง และสัมผัส สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการรบฆ่าฟันกัน ความรู้ที่ได้เคยเรียนมาเมื่อถูกมอมเมาด้วยกามคุณทั้ง 5 ก็จะสูญสิ้นไปเสีย

บุคคลที่มีภรรยา 2 คนก็เกิดจากตัณหาซึ่งจะนำความเดือดร้อนมาให้ พระพุทธเจ้ากล่าวว่าสตรีจะมีรูปงามที่สุดเมื่ออายุ 15-16 ปี บุรุษนั้นจะงามที่สุดเมื่ออายุ 20-25 ปี หลังจากนั้นจะเสื่อมสังขาร ตายลง และเหม็นเน่า พระพุทธเจ้าสอนว่า อย่ายึดกับรูปกายภายนอก เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มี ความแน่นอน

“อันใจให้ลึบหายในโลกนี้ พระเจ้าตัสสะเทศนาว่าสิ่งให้ลึบหายมีอยู่สิบสองประการ 2 หนึ่งในนั้นตัวไม่สมาคมแก่ท่านผู้มีปัญญา ไปคบหาแก่ผู้หาปัญญาไม่ได้หนึ่ง ไม่พอใจถึงประณีต

ฟังธรรม ครั้นฟังแล้วไม่ประนีประนอมตามหนึ่ง แลเชื่อมชมหนึ่ง จนนงนอนจนจินตนา
ง่วงงาเหอนอน ก็ขาดประโยชน์แลผลหนึ่ง มักเจรจาหมีจึงยาบเข้าสำหาวหนึ่ง
มักเกียจคร้านการกุศลหนึ่ง สวดมนต์ไว้พระฟังธรรมหนึ่ง ตัวมีธาสักหมีได้เลี้ยงบิดา
มาดา ชึ่งท่านผู้มีคุณแก่ตัว 2 หมีได้ยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่สมณชีพรามหนึ่ง ลวงสงฆเถร
ยาจกหนึ่ง ว่าผู้เป็นเจ้าขาดสิ่งอันใด โยมจถวาย ครั้นไปเอาไม่ได้แลไม่ให้กระยาจกหนึ่ง
ตระหนี่ต่อบิดามารดาจะณาญาติกาพี่น้องมีสิ่งใดใส่แต่ปาก ครั้นทูลหาผู้ใดเป็นเพื่อนตัว
หมีได้ หนึ่งเป็นคนนักเลงมากรุกสากินสุราเล่นเบียดชนไก่ การนั้นจะให้เสียทรัพย์ หนึ่ง
ตัวแก่ชรา มีภรรยาสามี นุ่มสาวงามกว่าตัวนักมักต้องระวังไว้ สิ่งอื่นที่หมีควนทำก็ทำ
ได้ควยรัก หนึ่งภรรยาเป็นนักเลงหมีรู้จัก การบ้านการเรือนให้ฉิบหายทรัพย์ หนึ่งมักเสพยา
มิจนเจรจาด้วยแพศยาพาล แลจะให้เสียทรัพย์เกิดโทษหนึ่ง สิบสองประการดังนี้แล”
(หน้า 115-116)

ข้อความคำสอนเกี่ยวกับ หลักธรรมในการดำเนินชีวิตที่ยกมาข้างต้น กล่าวถึงคำสอนของ
พระพุทธเจ้า มีใจความว่า สิ่งที่จะก่อให้เกิดความวิบัติในโลกนี้ มีอยู่ 12 ประการ คือ ไม่สมาคมกับผู้
มีปัญญา คบหาแต่คนไม่มีปัญญา ไม่ฟังธรรมหรือฟังแล้วไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้ฟังมา
เกียจคร้าน ง่วงนอนตลอดเวลา พุดจาหยาบคาย ไม่ทำบุญสร้างกุศล ไม่สวดมนต์ไหว้พระฟังธรรม
ไม่เลี้ยงดูบิดามารดาผู้มีพระคุณ ไม่เคารพผู้เฒ่าผู้แก่และสมณชีพรามณ์ หลอกลวงพระสงฆ์ว่าจะ
ถวายข้าวของแล้วไม่ให้ ตระหนี่ต่อบิดามารดาและญาติพี่น้อง ผู้ตระหนี่เมื่อตกทุกข์ได้ยากจะไม่
สามารถหาเพื่อนที่สามารถพึ่งพาได้ อย่าทำตัวเป็นนักเลงชนไก่ อย่าเล่นการพนัน และอย่าดื่มสุรา
นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังเตือนว่า ผู้ใดมีภรรยาหรือสามีที่อายุน้อยกว่ามาก หรือมี
รูปร่างมากกว่าตนเองมากต้องระวังให้ดี อย่าตามใจด้วยความรักความหลง จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน
แก่ครอบครัว ทั้งจะเป็นเหตุให้เสียทรัพย์สินอีกด้วย

เล่มที่ 2 หมวดที่ 3 คนกับคน

เมื่อศึกษาเนื้อหาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ในหัวข้อคนกับคน
พบเนื้อหา 3 ประเด็นหลัก คือ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดี หลักการอบรมสั่งสอนดูแล
บุตรธิดา และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับผู้เป็นทาสทาส หรือคนสืบตระกูลที่ดี

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดีเน้นในเรื่องการปฏิบัติตนระหว่างสามีภรรยา และ
ความซื่อสัตย์สุจริตต่อคู่ครองของตน มีข้อความแสดงคำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็น
คู่ครองที่ดี ดังนี้

“ทำผิดคิดชั่ว ทำนอกใจผัว ไม่กลัวเกรงใคร เหนชามคหน้า พุดจาปราไซ ตามอำเภอใจ
ยังจาวัวตัวดี © ทำดวงผ่ายนอก ผ่านในกลบกล่อ นอกใจสามี มากน้อยไม่ว่า ได้มายินดี

น้ำใจกระษัตริย์ มักทำลายใจ ๐ เสียแรงเกิดมา ทำควยสัทธา หาที่ผ่องใส รู้ว่าความชั่ว ทำใส่ตัวใบ กลับชาติเกิดใหม่ ตามคำพระบาฬี ๐ ครั้นว่าตายไป กว่าจะเกิดมาได้ ช้านานแสนทวี คิดคดต่อผัวทำชั่วไม่ดี ในอะเวจี โทษมีทุกประการ” (หน้า 43)

คำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดีที่ยกมาในข้างต้น ไม่ได้สอนว่า ให้ทำตามข้อคำสอนโดยตรง แต่กล่าวถึงโทษที่ได้รับเมื่อไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี ความว่า หญิงใดนอกใจสามี เล่นหูเล่นตากับชายอื่น ด้วยหวังจะคบชู้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการทำลายน้ำใจของสามี ตายไปจะต้องรับโทษในนรกเป็นเวลานานกว่าจะได้กลับมาเกิดอีกครั้ง

“ว่าไรกับผัว นบน้อยยอนตัว กัลลหมีขึ้นเสียง กล่าวคำโลมเล้า ไพรเพราะกลมเกลี้ยง หมีได้ขึ้นเสียง เคืองใจสามี ๐ เวลาเข้านอน กราบผัวเสียก่อน จึงค่อยพัควี บัดฟูกบัดฟ่า นวดพื้นยามิ นางนาณาริ ดีกว่าหญิงทั้งหลาย” (หน้า 56)

คำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดีที่ยกมาในข้างต้น กล่าวถึงการดูแลปรนนิบัติสามี สอนว่า ให้เชื่อฟังสามี เคารพสามี อย่าขึ้นเสียงกับสามี เมื่อจะพูดกับสามีให้พูดคำไพเราะอ่อนหวาน

ก่อนจะเข้านอนต้องกราบสามี แล้วปรนนิบัติพัควีให้สามีเกิดความสุข ทั้งบัดฟูกนวดพื้นสามี ทำได้เช่นนี้จึงจะถือว่าเป็นหญิงที่ดียิ่งกว่าหญิงทั้งหลาย

“เมื่อผัวกินเข้า นวลนางนั่งเฝ้า หมีได้เห็นห่าง นางนอมพัควี ยามิไปพลาถ หมีได้ไถลค่าง นางกลัวความอาย ๐ กัลลหะจะดา เขาจะนิทา ว่าหญิงย่ำคาย ผัวนั่งกินเข้า ไม่เฝ้าไม่กลาย กัลลหะกล่าวร้าย นางรักษาตัว หญิงชั่วชะเบะ เจริญและและ ไม่คำรบผัว เหนเขาทำช้อบ มือปิดปากหั่ว หญิงด้อยคนชั่ว ไม่กลัวเขาดี ฉิน หญิงดีหายาก หญิงชั่วมีมาก ทั้งทั้งแผ่นดิน โมโหมักมาก ปากร้ายทะมิล โคตปรานคำลั่น บได้ปรานี” (หน้า 57)

คำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดีที่ยกมาในข้างต้น กล่าวถึงการดูแลปรนนิบัติสามี มีใจความกล่าวว่า เมื่อสามีรับประทานอาหารต้องนั่งเฝ้า คอยพัควีให้สามีรู้สึกสบาย หญิงใดละเลยไม่ดูแลสามีตอนรับประทานอาหารจะถูกประณามว่า เป็นหญิงชั่ว ไม่เคารพสามี นอกจากนี้ยังกล่าวไว้ว่า ห้ามด่าสามีอีกด้วย

จากการศึกษาเนื้อหาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 พบเนื้อหาในส่วนที่เป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดี โดยเจาะจงให้ฝ่ายหญิงดูแลและปรนนิบัติฝ่ายชาย เคารพสามี และนอกจากนี้ ฝ่ายหญิงยังต้องเคารพบิดามารดาของสามีเสมือนบิดามารดาของตนเองอย่างเคร่งครัดอีกด้วย (ดูเพิ่มเติมในส่วนที่กล่าวถึง หลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นทายาท)

ในวรรณกรรมเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 ได้มีการผูกคำสอนเกี่ยวกับหลักการอบรมสั่งสอนดูแลบุตรธิดา เป็นคำกลอนเรื่อง “คำแม่สอนลูก” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการอบรมสั่งสอนดูแลบุตรธิดา ดังนี้

“ข้าขอเรียนเขียนผูก คำแม่สอนลูก เมื่อแรกเป็นสาว เป็นกลอนสอนสู่ ให้รู้เรื่องราวใครมี
ลูกสาว เล่าสืบกันไป ใครอยากกินแหนง ว่าข้าแกล้งแต่ง เข้ายะเยอโยไฟ แต่งตามโวหาร
บุราณคำไท แต่ก่อนจำได้ ไฉนไปเรื่องราว ใครมีลูกสาว ฟังเรื่องราวไปย ลูกสาวมีอยู่ ฟัง
ดูเป็นไร ควนจำใส่ใจ เอาไว้เทิดรา ผูกอ่านผู้ฟัง คิดดูโดยหวัง ดูทาร์กลางมา หมีไข่งแกล้ง
ก่อนแต่งนินทา อย่าคิดสงกา ว่าร้ายภายหลัง ท่านสอนให้ดี ที่ชั่วบัดนี้ หมีกอใจฟัง
เพราะตัวชั่วช้า ผิดมาแต่หลัง จึงไม่อยู่ฟัง สืบหลังนินทา ทุกวันนี้เลา เหนเป็นใจเบา ใจเงา
นักหนา ไม่รู้เรื่องราว ลูกสาวเลา ขื่นน้ำลงท่าไปมาแหวงใด ทำนิยมมารดา คอยดูคอย
ว่า หูตาสอดไป กิริยาพาที ลูกนี้ยังไรใจดูหูใส่ อย่าไต่ลมั่นตบ เลียงมาตังใจ จดบแต่งให้
ชอบมาพากัน หมีเอาใจใส่ เหนไม่เปนผล นานไปไม่พ้น ปากคนนินทา นี้ฤว่าแม่ ไม่ดู
ไม่แล พี่ที่รักเรียนเลาห้วงไร จึงไม่นำภา ไปไหนไม่ว่า ลับตาลับหู ไม่นำภาดู นม 2
ทั้งลาย ผูกชายพรั่งพรู เชยชมมอยู่ ไม่ดูเลา ตัวเป็นผู้ใหญ่ ไม่เอาใจใส่ ดูชั่วร้ายดูชวาลูก
สาวของใคร จึงไม่นำภา เชื่อนไปไม่ว่า ยังมาสบที่ ตัวลูกเป็นสาว พุดจากับบ่าวลุมเล้า
ไม่ดี ลูกกำดัดสาว บ่าวนั้นเดิมที ชายนั้นใช่พี่ จมอันตะราช ควนไวใจคนลูกสาวเตมตน
เล่นปนกับชาย พ่าผอนไม่หม เนื่อนมไมอาย ปลัมชุดชุดชาย หน้าอายบัดนี้ ให้ชายต้อง
ตัว คิดเหนเป็นชั่ว ตัวเป็นขริตรี เปนสาวบ่าวตอง นึกปองจะมีอันตรายก็ ขอมมีทุกคน
ขุดมือถือโหล่ นำใจสลดน ดันหาราคา มีดมาบัดคน ตาแดงแสงขน มีดมนนำใจ อันไฟกับ
ฝอย หักไว้ใช้น้อย ยังลูกตามไป เอาฝอยมาขีดติดกับเปลวไฟ ใครเลยจอดได้ นำใจโลภก็
โลภนี้ไชร่ ดังฝอยกับไฟ ไกลกันชันษีครนเข้าไกลไว้ อักคี่นี้ไชร่ เหมือนดังโลภ อันมีตัน
หา ดังแมวกับหนู พัวพนกรอยู่ไม่รู้ภา หนูมาหาแมว ไม่แก้ลวกษา โลภนี้นา
อย่าเชื่อใจใคร นำฟังไกลมดรีรอจจอด อดได้เมื่อไร ดังสาวกับนม เลาลุมหัวใจ นาจิตคิด
ไป จใครเสนาหาไชยจับต้อง ไซ่ไฟใช้น้อง ร่วมทองมารดา คนอื่นนอกไชร่ ไว้ใจตันหา
โลภนี้นา อยาเชื่อใจใคร ถึงว่าเป็นพี่ นมสาวเตมที่ ยังหมีไว้ใจ ก็ลว่าน้ำจิตร มีดมีดัว
ไป ควนฤต่างไชร่ ไวใจคนเปน นำภูกยงได้ โลภนี้ไชร่ ยังไปไม่เหน อันหญิงกับชาย
คิดรายเจเปน เสียตัวเพราะเล่น เหนเป็นมาหลาย เน้นอนสอนฟังครันไปลับหลัง ยังรู
กลับกลาย นำใจขริตรีดังนี้มีหลาย เน้นอนสอนฟังครันไปลับหลัง ยังรูกลับกลาย นำ
ใจขริตรี ดังนี้มีหลาย งงวดยดวชชายชยคายนักหนา ทำนิยมสำเภา มีใบมีเสา ทุก

ลำเกตรา เมื่อลมหาไม่หมีไหวเลขนา คั่นลมพัดมา เราตราลอยไป อันลมนี้เล่า พัดเอา
 ลำเกา ไบขเสาแกว่งไกว โตใหญ่ไม่กระเทือน ยังเคลื่อนคลาไคล ตามลมลอยไป ที่ในคอง
 คา ษัรตินี้ไชร ลมมีวีไป จูคังนาวา นำใจดิเร โส้เลหนักหนา ยีวนรวรมาด้วยลิ้นลมชาย
 ชายชักพาที หลงพลอยรอยรี ดังนี้มากหลาย ชื่นชมสมสู่ ร่วมรู้กับชาย เอวอยยด้อยง่าย นำ
 อายบัตยรี ก้มหน้าเขียนดิน ยิงยอมพยอมสิ้น ตามความยินดี ลับลิชอบกน ผู้คนไม่มี คบ
 ชายสองศรี ร่วมรักเสนาหา แต่เป็นเช่นนี้ หลายครั้งหลายที ดังนี้เนื่องมา พ่อแม่โง่จน
 เฒ่าดุ่นดั่งปลา ลูกสาว ขายหน้า นำอายบัตยรี เทียวเล่นเปนเพลง ลำยักลักเลง ในคองพง
 คอน ไปมาหาสู่ คบชู้มานอน เขาๆขจอน บ่อนจนำภา ผู้ใหญ่เสียเปล่า ดีแต่กินเข้า นั่ง
 เซราลับา ลูกสาวหม้อยู่ เซอะชมมมู ไมคฺเยบคาย หูตาเชอนแซ” (หน้า 132-138)
 นิทานคำกลอนเรื่อง “คำแม่สอนลูก” ในข้างต้น แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการอบรม
 สั่งสอนดูแลบุตรสาว โดยเฉพาะในเรื่องของการวางตัวต่อเพศตรงข้าม และระบุว่า หากบุตรสาว
 พลาดพลั้งทำตัวไม่ดี ก็จะต้องเป็นความผิดของมารดาด้วย

คำสอนเกี่ยวกับหลักการอบรมสั่งสอนดูแลบุตรสาวที่ยกมาข้างต้น ผู้แต่งวรรณกรรม
 กล่าวว่า ผู้ใดมีบุตรสาวให้ยึดหลักปฏิบัติตามคำสอน หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามจะถือว่าคำสอนนี้เสีย
 แหงใจถึงความผิดที่เคยได้ทำมาแต่หนหลัง และเมื่อเลี้ยงลูกสาวก็จะเลี้ยงแบบโง่เขลา ไม่เอาใจใส่รู้
 เรื่องราวของลูกสาวตนเอง ซึ่งผิดธรรมเนียมการเป็นมารดาที่ดี

เมื่อลูกสาวจะไปที่ใดผู้เป็นมารดามีหน้าที่ต้องคอยดูแล คอยดักเตือนเมื่อลูกสาวแสดง
 กิริยาที่ไม่เหมาะสม คอยกั้นลูกสาวไม่ให้เจรจาทักทายกับบุรุษ เพราะจะถูกนินทาและยังเป็นเหตุให้
 เกิดความเสื่อมเสียด้วย นอกจากนี้มารดาต้องเข้าใจธรรมชาติของหนุ่มสาวว่า เป็นวัยที่ยังไม่รู้จัก
 ยับยั้งชั่งใจ หากปล่อยให้อยู่ใกล้กันก็จะเหมือนไฟกับเชื้อไฟ จะเกิดความเสียหายโดยง่าย ต้องกันไว้
 ให้ห่างกัน อย่าเชื่อใจฝากลูกสาวไว้กับบุรุษ เพราะหญิงสาวกับชายหนุ่มก็เปรียบได้ดังหนูกับแมว
 เมื่อฝากหนูไว้กับแมว หนูย่อมตกเป็นอาหารของแมว เหมือนกับลูกสาวยอมเสียทีชายหนุ่ม ต่อให้
 เป็นพี่น้องร่วมอุทรก็ไว้ใจไม่ได้ อย่าไว้ใจฝากลูกสาวไว้กับลูกชาย เพราะจิตใจของคนนั้นหวนไหว
 ง่ายเหมือนสำเภาต้องแรงลม

หากบุตรสาวมีราศีต่างพร้อยไม่ว่าเรื่องใด ๆ ก็เป็นเพราะมีบิดามารดาที่เขลาไม่รู้จักรับ
 ดูแลบุตรสาว ปล่อยให้บุตรสาวทำตัวเหลวไหล กล่าวได้ว่า เป็นผู้ใหญ่เสียเปล่า แต่พูดก็ไม่คมคาย
 สมกับอายุ

ในวรรณกรรมเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 มีหลักปฏิบัติเกี่ยวกับผู้เป็นทายาท
 หรือคนสืบตระกูลที่ดี เน้นในเรื่องความกตัญญูรู้คุณบุพการี มีทั้งสอนให้กตัญญูและปรนนิบัติทั้ง
 บิดามารดาของตนและบิดามารดาของคู่สมรส ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

“พริ้งว่าไป สอนตัวสอนใจ นอพระมานดา ลูกสไ้กับแม่ผัว ลูกกลัวนักหนา ใจหญิงมารยา มักทำเล่กล © ตัวแม่แก่แล้ว จักปลุกลูกแก้ว ไว้ให้เป็นผล ว่าเจ้าแม่เอย ยัง ไม่ช้อบกน สองใจสองคน เครื่องลำบากกาย © ลูกสไ้กับแม่ผัว ที่ใจมันชั่ว มักใส่ยาตาย เจ้าคิดดั่งนี้จึงหมีชวนขวย กลัวทางอบาย เป็นกำแก่ตัว © ครานั้นพระแก้ว คิดฉวนสิ้นแล้ว แม่ยกทูนหัว แมมาร่าพึ่ง เจ้าคิดถึงตัว ชาตินั้นเร่าชั่ว ให้กลัวสตรี © ปราณี่แม่นักตัวของลูกรัก ร่าพึ่งถ้วนดี ถ้วนเมียไม่ตรงจเป็นราศี กลัวพระชนนะนี้ จถึงความตาย” (หน้า 51-52)

ข้อความข้างต้นเป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับผู้เป็นทายาท กล่าวเตือนผู้เป็นลูกชายว่า ไม่ควรเลือกสะใ้อย่างไร แม้ว่าข้อคำสอนจะไม่ได้แสดงคำสอนโดยตรงว่า ต้องปฏิบัติตนอย่างไร ผู้แต่งวรรณกรรมใช้วิธีการบอกว่า ลูกสะใ้ที่ไม่ดีเป็นอย่างไร โดยหวังว่า จะไม่ให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังกลอนสดนำไปเป็นตัวอย่างสำหรับพิจารณา มีใจความดังนี้ ลูกสะใ้กับแม่สามีนั้นยอมไม่ถูกกัน และลูกสะใ้ที่ไม่ดีนั้นมักปองร้ายแม่สามี ทั้งการวางยาพิษ รังแกแม่สามีต่าง ๆ หากบุรุษเลือกภรรยาไม่ดี จะทำให้มารดาได้รับความทุกข์ไปด้วย

นอกจากวรรณกรรมจะกล่าวถึงลูกสะใ้ที่ไม่ดีแล้ว ยังมีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นลูกสะใ้ที่ดีอีกด้วย ดังนี้

“ปรนนิบัติแม่ผัว นับน้อยช้อยตัว รู้กลัวความอาย นวดพั้นคันบาท บได้ขาดคลาย นางไม่เหนียวหน่าย อายซึ่งยินดี © แม่ผัวแม่ตัว ย่าเียงเกรงกลัว ให้ผัวปราณี รักผัวเท่าไร ใจนางอร่า ปรนนิบัติชนะนี้ หมีให้ลำเอียง” (หน้า 56)

จากข้อความข้างต้น หลักปฏิบัติเกี่ยวกับผู้เป็นทายาท กล่าวเจาะจงให้ลูกสะใ้ปรนนิบัติบิดามารดาของฝ่ายสามี ซึ่งข้อความดังกล่าวมีใจความดังนี้ ให้ปรนนิบัติแม่สามี รู้จักนอบน้อม รู้จักเหนียวอาย นวดเท้าให้แม่สามีเป็นประจำ อย่าเหนียวต่อการปรนนิบัติแม่สามี ให้เคารพเกรงใจแม่สามีเหมือนกับที่ปรนนิบัติต่อแม่ของตนเอง ทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความปราณีจากสามี

“พ่อผัวแม่ผัว นางรู้ฝากตัว เวลาพราภัย ถ้วนผัวจโกรธ จะได้ความอาย ผู้หญิงทั้งหลายใครจะเหมือนนาง” (หน้า 57)

จากข้อความข้างต้น หลักปฏิบัติเกี่ยวกับผู้เป็นทายาท กล่าวเจาะจงถึงการปรนนิบัติบิดามารดาของฝ่ายสามี ซึ่งข้อความดังกล่าว มีใจความว่า ให้ลูกสะใ้รู้จักฝากเนื้อฝากตัวกับพ่อแม่สามี หากไม่เคารพพ่อแม่สามี สามีจะโกรธและรู้สึกอับอายผู้คน

“คนใดหมีรู้จักคุณ มารดาปองปูน อันทานเลี้ยงมาเปนตัว ลางคนเกิดมาแม่มัว บาบนั้นกลุมตัว บได้ไ้รำพึงถึงตน เสียแรงเกิดมาเปนคน น้ำใจรพน บไ้รู้จายอดสุ บไ้มีความเอนดู นรกลีหมู่ สรรบวิบากคนพาล ท่านกล่าวไว้เปนนิตาน คนใดใจพาล บไ้รู้คุณ

มารดา คุณแม่นี้มากนักหนา เพราะทานเลี้ยงมา จึงได้รอดมาเป็นตัว ลงหญิงเกิดมาชั่ว ครันคนมีผิว ก็ลืมซึ่งคุณมารดา คุณแม่คุณพ่อทั้งสองรา ประเลื้อยนักหนา เราท่านอย่าใดดู เบา พระคุณนักยิ่งกว่าภูเขา หนีรู้ว่านักเบา เพราะเอาขึ้นซึ่งตราฐ” (หน้า 60-61)

จากข้อความข้างต้น หลักปฏิบัติเกี่ยวกับผู้เป็นทายาท หรือคนสืบตระกูลที่ดี ให้รู้จัก กตัญญูต่อมารดาของตน โดยกล่าวถึงบาปและโทษหากบุคคลไม่รู้จักความกตัญญู มีใจความดังนี้ ผู้ใดไม่รู้จักความกตัญญูต่อมารดาที่เลี้ยงมา จะถือว่าเป็นบาป และเสียชีวิตได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ตาย ไปก็จะตกนรก

ให้นึกถึงพระคุณของมารดาที่ได้เลี้ยงมาจนเติบโตใหญ่ หากเป็นหญิงเมื่อมีสามีก็อย่า หลงใหลสามีจนลืมคุณแลบิดามารดา ให้ระลึกถึงพระคุณของบิดามารดา ซึ่งเป็นพระคุณที่ยิ่งใหญ่กว่า ขุนเขา และไม่มีสิ่งใดจะเทียบกับพระคุณของบิดามารดาได้เลย

เล่มที่ 2 หมวดที่ 4 คนกับมารดา

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 ใน หัวข้อคนกับมารดา พบเนื้อหาคำสอน 2 ประการ คือ หลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นศิษย์ และหลักปฏิบัติ สำหรับพุทธศาสนิกชน

หลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นศิษย์ กล่าวถึงการทำตัวเป็นศิษย์ที่ดี โดยเน้นประเด็นหลักเพียง 1 ประการ คือ ให้ศิษย์รู้จักความกตัญญูต่ออาจารย์ เคารพผู้จุดประทีปปัญญา ดังตัวอย่างที่ยกมา ต่อไปนี้

“คุณครูคุณมานดาท่านสักกว่าเหมือนกัน พระคุณทั้งสองรานั้น ทั้งหญิงชายอย่าลืมตัว ผู้ใดแทนคุณได้ ยกมือไว้นั้นเพียงหัว เทวรักษาดัว เทานี้แลเป็นมงคล” (หน้า 61-62)

เนื้อหาความข้างต้นกล่าวถึง หลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นศิษย์ กล่าวถึงการทำตัวเป็นศิษย์ที่ดี โดยเน้นให้ศิษย์รู้จักความกตัญญูต่ออาจารย์ มีใจความว่า พระคุณของครูกับพระคุณของมารดา มีความสำคัญเท่า ๆ กัน บุคคลทั้งชายและหญิงอย่าได้ลืมพระคุณของครูและให้เร่งตอบแทนพระคุณ หากผู้ใดเคารพคุณครูอาจารย์ เทวดาจะปกป้องรักษา และจะเกิดมงคลแก่ตนเอง

นอกจากนี้ยังมีผู้รื้อเรื่องเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณ ไม่ลบหลู่ผู้เป็นอาจารย์ ไว้เป็นนิทาน แสดงไว้เป็นข้อนิทานคำสอน ดังนี้

“ครั้งหนึ่งพระเจ้าเสด็จอยู่ในพระวิหารเมืองราชคฤห์ พระ โมคลาตามนางเทวทิดาสามสิบ หกองค์ มีวิมานแลบริวารองลพัน 2 วาเมื่อศาสนาพระพุทธสบเจ้านั้น ข้าเป็นมะนุษย์อยู่ ไต่ทำบุญไ้ทานต่าง 2 กรรจึงได้เป็นนางเทวทิดา พระ โมคลาลงมากราบทูลพระเจ้า 2 จึง ตรัสเทศนาพระจุตราริธลั ว่าครั้งเมื่อพระตะภาคตเสวยพระชาติเป็นคฤณมานพ อยู่เมือง ภารามษรีเป็นลักเลงพินพาทไม่มีผู้ใดเสมอ เปนอาจารย์พระเจ้าภารามษรี คฤณมานพ

อุษาพรนิพนธ์บิดา มาดา และมนุสนิมานพมาเรียนคหิณพาสแต่สำนักกุลิมานพ 2 บอก
 สิ้นเพลงทุกประการ มุสลิมานพให้ครูเอาตัวเข้าถวายพระเจ้าภราดร 2 ก็ยินดีนักจึง
 ประทานทรัพย์ให้ครูผู้สั่งสอน จพระทานศิศส่วนหนึ่ง ศิสนันท์ทูลว่าวิชาเสมอกัน
 จะขอคิดพินพาดแก่ครูถวาย ถ่าเพลงไม่เสมอครูขอถวายชีวิต ถ่าวิชาเสมอครูขอทรัพย์ให้
 เท่าครู พระเจ้าภราดรสั่งว่าในเจดวัน โหมาคิดพินพาสถวาย ครูจึงคิดว่าตัวกูแก่ชรา
 แล้ว จอู้แก่ศิศเห็นจ้อบประราไซแก่ศิศ จอ้อกไปผูกคอตายเสียดีกว่า ก็รอนขึ้นไปถึง
 อินตราทราษ 2 ลงมาท้าวท่านอย่าร้อนใจ จช่วยหมีโหะปราไซแก่ศิศ เพราะท่านเป็น
 ครูแต่รามาแต่ก่อน ครั้นถึงเจวันครูกับศิศก็เขาไป พระอินทร์ลงมาประดิษฐานอยู่
 จำเพาะให้แต่ครูกุลิมานพเห็น ครูกับศิศนั้นก็คิดพินพาสถวาย เพลงเพราะเสมอกรร ดิด
 กันยังสนามเล่นนำพระที่นั่ง พระเจ้าภราดรพร้อมด้วยโยธาข้าหลวงแลไพร่พลเมือง
 ฝ่ายฝูงชนฟังทั้งนั้นท้าวเพราะเหมือนกรร ครั้นสิ้นเพลงแล้วพระอินทร์จึงว่าให้กุลิมานพ
 ครุณันเดศสายเสียสายหนึ่ง ดิดยังเพราะขึ้นไป ศิสนันท์ก็เดศสายพินบั้งเลียงกลายลงครุเด
 สายพินสิ้นทั้งสามสาย ดิดแต่กันเปล่าเสียงเพราะยิ่งขึ้นไปกว่าเก่า ศิศทำตามเสียงหมีโหะ
 ก็อ้อปราไซแก่ครู 2 จึงโยนหินขึ้นไปบลาอากาศถึงสามครั้ง นางเทวทิดาลงมาพ้ออันว่า ...
 ชำรุด...ดังลสมรอบแล้ว คนทั้งปวงก็ชวกันสรรเสริญครู แล้วก็เอาไม้คอนคอนดินทุบตี
 ศิสนันท์จนสิ้นชีวิต สมเด็จอำรินตราทราษก็กลับขึ้นไปยังวิมาน จึงใช้ให้พระมาตุลี
 เทวบาร์ถิ เอาเวษยันตราชฎลงมารับกุลิมานพขึ้นไปยังดาวดึงษ์ภิมพ กุลิมานพจึงถาม
 เทวบุตรเทวทิดา ว่าท่านได้กระทำบุญกุศลสิ่งอันใดจึงมาได้สมบัติแล้วรศหมีดังนี้ เทวบุตร
 เทวทิดาจึงบอกว่า ท่านเป็นอาจารย์ผู้เจ้าแต่ก่อน ท่านได้สั่งสอนให้ข้าทำบุญให้ท่าน
 ดัง 2 จึงได้เสวยสุขเพราะท่านด้วยประการดังนี้แล” (หน้า 96-99)

นิทานที่ยกมาข้างต้น มีวัตถุประสงค์มุ่งให้ศิษย์รู้จักความกตัญญูต่ออาจารย์ เนื้อความใน
 นิทาน กล่าวว่า เมื่อพระศากยเวศชาติเป็นกุลิมานพ ซึ่งเป็นนักพินที่เก่งกาจไม่มีผู้ใดเสมอ และ
 เป็นอาจารย์ของพระเจ้าภราดร

มีบุรุษหนุ่มนามว่า มนุสนิมานพ มาขอเรียนวิชาพินที่สำนักกุลิมานพ ฝ่ายกุลิมานพก็สอน
 ศิษย์จนสิ้นทุกประการ หลังจากเรียนสำเร็จ มนุสนิมานพได้ขอให้กุลิมานพผู้เป็นอาจารย์นำตัวไป
 ถวายพระเจ้าภราดร พระเจ้าภราดรก็ยินดีรับตัวไว้พร้อมกับประทานทรัพย์ให้แก่
 กุลิมานพผู้เป็นครู และได้ให้มนุสนิมานพผู้เป็นศิษย์อีกส่วนหนึ่ง

ฝ่ายศิษย์ไม่พอใจที่ได้ทรัพย์น้อยกว่าครูจึงทูลว่า วิชาพินของตนในเวลานี้เสมอกับผู้เป็น
 ครู จะขอคิดพินถวาย ถ่าเพลงพินไม่เสมอครูจะถวายชีวิต แต่ถ่าเพลงพินเสมอครูจะขอทรัพย์เท่าครู

พระเจ้ากรุงธนบุรีก็สั่งว่าใน 7 วันข้างหน้าให้มาคิดพิณถวายประชันกัน ทั้งกุลิมานพผู้เป็นครูและ มนุสนิมานพผู้เป็นศิษย์

ฝ่ายกุลิมานพผู้เป็นครูได้ฟังรับสั่งดังนั้นก็คิดว่า ตนชราแล้วคงไม่สามารถสู้กับผู้เป็นศิษย์ ได้ หากพ่ายแพ้ก็จะเกิดความอับอาย จึงคิดจะผูกคอตาย เหตุการณ์เช่นนี้จึงร่อนถึงพระอินทร์ลงมา ช่วยกุลิมานพผู้เป็นครู เนื่องจากกุลิมานพนั้นเคยเป็นครูสอนพระอินทร์ในครั้งอดีตเช่นกัน พระอินทร์บอกให้กุลิมานพคิดพิณถวายแข่งกับมนุสนิมานพต่อหน้าพระเจ้ากรุงธนบุรีในอีก 7 วันข้างหน้า

เมื่อถึงวันประลองพิณ พระอินทร์ก็เสด็จลงมาอยู่ ณ ที่แข่งขัน ซึ่งมีแต่กุลิมานพเท่านั้นที่ เห็นพระอินทร์ เมื่อกุลิมานพผู้เป็นครูและมนุสนิมานพผู้เป็นศิษย์เริ่มคิดพิณถวาย เพลงพิณก็ไพเราะ เสมอกัน พระอินทร์จึงแนะนำให้กุลิมานพผู้เป็นครูตัดสายพิณออกเส้นหนึ่ง ทำดังนั้นแล้วเสียงพิณ ยิ่งไพเราะขึ้นกว่าเก่า ฝ่ายมนุสนิมานพก็ตัดสายพิณบ้างแต่เสียงพิณก็แผ่วไป พระอินทร์จึงบอกให้ กุลิมานพผู้เป็นครูตัดสายพิณไปจนหมดทุกเส้น เพลงพิณก็ยิ่งไพเราะขึ้นเรื่อย ๆ ครั้นพอคิดพิณเปล่า เพลงพิณของผู้เป็นครูก็ยิ่งไพเราะจับใจ ส่วนมนุสนิมานพเห็นดังนั้นก็ทำตามจนตัดสายพิณหมด ทุกเส้น แต่พิณก็ไม่มีเสียง จึงได้รับความพ่ายแพ้แก่ครู คนทั้งปวงก็จึงสรรเสริญกุลิมานพผู้เป็นครู และเอาไม้ ก้อนดินทูปตีมนุสนิมานพผู้เป็นศิษย์จนสิ้นชีวิต จากนั้นพระอินทร์ก็เสด็จกลับสู่วิมาน ดังเดิม แล้วใช้ให้เทวบุตรลงมารับกุลิมานพขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ กุลิมานพจึงถามเทวบุตร และเทวธิดาว่า ตนได้กระทำให้ถึงไฉนจึงได้มาอยู่ ณ ที่นี้ เทวบุตรและเทวธิดาตอบว่า เพราะกุลิมานพ เคยเป็นอาจารย์ของพระอินทร์ และเหล่าเทวบุตรเทวธิดา ได้สั่งสอนให้ศิษย์ทำบุญให้ทานต่าง ๆ จึง ได้มาเสวยสุขดังนี้

เนื้อความจากนิทานแสดงให้เห็นว่า ผู้เป็นศิษย์ควรให้ความเคารพแก่ครู หากคิดไม่ดี หรือไม่กตัญญูต่อครูก็จะได้รับความวิบัติ ส่วนผู้เป็นครูนั้นหากสั่งสอนศิษย์ให้ประกอบบุญกุศล และความดี บุญนั้นย่อมส่งผลเป็นบารมีแก่ครูอาจารย์ผู้สั่งสอนด้วย

ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 ปรากฏหลัก ปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชน ทั้งอุบาสกและอุบาสิกา มีข้อความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลกับพระพุทธศาสนา ในเรื่องของการสืบสานและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีเนื้อความปรากฏ ดังนี้

“การรักษามะโนสระณาคม เปนโลกิ ทุกวันนี้สืบประการ ครีถวายตัวเปนโยม แล ถวายเปนคนใช้สอย ครีถวายตัวไว้ว่าจะเอาพระรัตนไตรญาณทิคุณเจ้า เปนที่พึ่งจการพ ะนัมมการ ข้อหนึ่งเห็นพระพุทธรูปพระสวภูเจติย์ พระสงฆเนร ไม่นมัมมการ ผู้นั้นจขาด พระไตรสระณาคม ข้อหนึ่งภิกษุเถรเถรอุยาหาลำแดงธรรม ตัวหมีได้นมัมมการก็ขาดพระ

ไตรสรณคม ขันหนึ่งเป็นการของพระเป็นกุศ ...ชำระ... ตัวรู้อยู่แล้วเกียจคร้านละเมินเสีย ก็ขาดพระไตรสรณคม ข้อหนึ่งติเตียนพระ กล่าวร้ายต่าง 2 ก็ขาด ขันหนึ่งไปคบหา มิฉลาดิฐิ ว่าเปนใหญ่กว่าพระไตรก็ขาด ข้อหนึ่งไปคบหาด้วยมิฉลาดิฐิอันหาประโยชน์ หมิได้ มิฉลาดิฐิเขาทำบูชาตามภาษาเขา ตัวเหนก็สังกรเลื่องต่าง 2 ขานี้ก็มปนมลทินไม่ ควนด้วยคนรักษาพระรัตน ไตรญาณที่คุ้นเจ้า ขันหนึ่งนับถือเทพารักษ์ผู้ตีสางถือเบียบ บวงสรวง เชื้อเงินมดทำมาลงว่าเปนใหญ่สักลิตช่วยพระตัวได้ ก็ขาดพระไตรสรณคม ขันหนึ่งแห่งใดตำบลใดเข้าสู่มนุควาเทพารักษ์สักลิตไปไม่คำรพตัวก็ไปคำรบบนบ่อนว่าให้ เทวารักษา อย่างนี้ก็เป็นมลทินพระรัตน ไตรญาณ ผู้รักษาพระรัตน ไตรใจให้ไว้ได้แต่สืบ ประการ ไหวด้วยกลัวโทษอันตรายประการหนึ่ง ไหวด้วยคิดว่าเป็นครูสั่งสอนศีลประ สาดประการหนึ่ง ไหวบิดามารดาญาติผู้มีคุณประการหนึ่ง แลพระรัตน ไตรเจ้าขาดนั้น หาหมิได้ย ถ้ามีปัญารู้ว่าขาดแล้วก็สมทานเอาไม ในสำนักพระสงฆ์และพระวิหารการ ปุริยน เณระพระภิกษุพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปพระอุเบกขี พระมหาโพธิ์ก็ได้ ถ้าไป นั้นขัดสนอยู่แล้วจึงไปในที่อื่นใดอันหนึ่งสังคสมควแล้ว ก็ให้กราบนมัสการ แล้วจึง สมทานเอาพระรัตน ไตรสละคมสามที่ ให้รูกถึงจงทุกเพลาเถิด © รักษาศีลห้าเปนนิจ ลิน” (หน้า 69-71)

ข้อความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับพระพุทธศาสนา ในเรื่องของการสืบสาน และทำนุบำรุงพุทธศาสนาในเนื้อความข้างต้น ความว่า การรักษาพระไตรสรณคมน² สามารถทำได้ ด้วยการถวายตัวเป็นโยม เป็นคนรับใช้พระพุทธศาสนา เคารพพระไตรสรณคมน เคารพพระสกลุ เจริญ นมัสการพระสงฆ์ หากไม่ทำตามนี้แล้วผู้นั้นจะขาดพระไตรสรณคมน คนใดเกียจคร้าน ติเตียน หรือกล่าวร้ายพระสงฆ์ คบหามิฉลาดิฐิอันหาประโยชน์มิได้ นับถือภูติผีปีศาจ บวงสรวงภูติผี เทพารักษ์ ผู้นั้นย่อมถือว่า ขาดพระไตรสรณคมน

ผู้รักษาพระไตรสรณคมนจะไหว้ด้วยเหตุเพียง 10 ประการ คือ ไหว้ด้วยกลัวอันตราย ไหว้ด้วยสักการะพระคุณครู ไหว้ด้วยสำนึกในพระคุณบิดามารดา และไหว้เคารพพระรัตนตรัย (ใน เนื้อหาจะเห็นว่าเหตุ 10 ประการแห่งการสมควรไหว้ แต่ในเนื้อความที่ปรากฏแสดงไว้เพียง 4 ประการ)

ผู้มีปัญญาจะรักษาศีลและบูชาพระไตรสรณคมน บูชาพระพุทธรูป และพระสกลุ เจริญ ซึ่ง เป็นสิ่งสมควรที่จะบูชาสืบไปมิได้ขาด

² ไตรสรณคมน แปลว่า การถึงสรณะ 3 คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง ที่ระลึก พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ที่ได้ชื่อว่า พระรัตนตรัย ก็เพราะเป็นรัตนอันประเสริฐ ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

สรุป ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2

ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 แบ่งได้เป็น 4 หมวดคือ ความเชื่อเกี่ยวกับคนและสังคม หลักปฏิบัติเกี่ยวกับคนกับชีวิต หลักปฏิบัติระหว่างคนกับคน และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับคนกับมรรคา

ความเชื่อเกี่ยวกับคนและสังคม ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 แบ่งเป็น 2 หมวดย่อย คือ 1. สมาชิกในหมู่อารยชน 2. คนผู้มีส่วนร่วมที่ดีของชุมชน

สมาชิกในหมู่อารยชน เนื้อหาที่ปรากฏแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อ คือ ภายสุจริต วชิสุจริต และ มโนสุจริต คือ มีความประพฤติชอบทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบทางการกระทำ วชิสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และมีมโนสุจริต คือ ความคิดในสิ่งที่ดีงาม ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ

นอกจากนี้ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 ยังปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับหลักปฏิบัติสำหรับ คนผู้มีส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ในแง่ของการอยู่ร่วมกัน ด้วยศีลธรรม ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหา เป็นภาระต่อชุมชน

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับคนกับชีวิต ในวรรณกรรมประเภทกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 พบเนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นหลักสำหรับคนไม่หลงในกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง

หลักปฏิบัติระหว่างคนกับคน เมื่อศึกษาเนื้อหาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ในหัวข้อคนกับคน พบเนื้อหา 2 ประเด็นหลัก คือ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นคู่ครองที่ดี ซึ่งเน้นการดูแลเอาใจใส่คนในครอบครัว และความซื่อสัตย์ระหว่างสามีภรรยา นอกจากนั้นยังพบเนื้อหาเกี่ยวกับ หลักการอบรมสั่งสอนดูแลบุตรธิดา และหลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นทายาท หรือคนสืบตระกูลที่ดี เน้นในเรื่องความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ทั้งบิดามารดาของตนเอง และบิดามารดาของคู่สมรสด้วย

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับคนกับมรรคา ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่อง “พระเจ้าเข้าสู่นิพพาน” ฉบับที่ 2 ในหัวข้อคนกับมรรคา พบเนื้อหาการสอน 2 ประการ คือ หลักปฏิบัติสำหรับผู้เป็นศิษย์ โดยเน้นที่ความกตัญญูต่อผู้เป็นอาจารย์ และแสดงผลที่เป็นโทษแก่ผู้ที่ไม่มีความกตัญญูต่ออาจารย์ ในส่วนที่เป็นหลักปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชน เน้นเนื้อหาในเรื่องการสืบทอดพระพุทธศาสนา รักษาศีล และทำบุญให้ทานบริจาคทรัพย์และปัจจัยต่าง ๆ เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนา และ

พระภิกษุสงฆ์ พร้อมทั้งแสดงโทษในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับผู้ที่ตระหนักรู้และปัจจัยในการบำรุง
พระพุทธศาสนาอีกด้วย

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University